

”Täällä on niinkö semmonen avoin ilmapiiri”-
nuorten kokemuksia Draama Paikka-teatteriryhmässä

Paula Kettunen 27197

Pro gradu

Syksy 2013

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Täällä on niinkö semmonen avoin ilmapiiri”- nuorten kokemuksia

Draaman Paikka-teatteriryhmässä

Tekijä: Paula Kettunen

Koulutusohjelma/oppiaine: YTK/Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_x_ Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 70: liitteet 2

Vuosi: 2013

Tiivistelmä:

Tutkielmani tavoitteena oli lisätä vaihtoehtoisia toimintatapoja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kanssa. Kiinnostuksen kohteena oli luovien työtapojen löytäminen sosiaalityössä taidelähtöisiä työmenetelmiä käyttämällä. Tutkielmani keskiössä ovat nuoret aikuiset, jotka olivat mukana Kajaanin harrastajateatterissa toimivassa Draaman Paikka-ryhmässä. Mielenkiintoni aiheeseen syntyi keskustelusta, jossa useat tahot ilmaisivat huolensa nuorista, jotka ovat vaarassa syrjäytyä. Tutkielman taustoituksena olen käsitellyt syrjäytymistä yhteiskunnallisena ilmiönä ja nuorten syrjäytymisen riskitekijöitä. Syrjäytyminen on hyvin monisäikeinen ilmiö eikä ketään tule luokitella syrjäytyneeksi kovin helpoin perustein. Teoreettisena viitekehyksenä tutkielmassa on toiminut empowerment eli voimaantumiseen ja valtaistumiseen pyrkivä teoria. Tutkielmassa käytän myös käsitettä osallisuus, koska ilman kokemusta osallisuudesta ei voi tuntea itseään voimaantuneeksi. Tutkielman saatuja tuloksia tarkastelen voimaantumisen näkökulman avulla. Aineiston olen kerännyt puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Haastatteluun osallistui yhteensä kuusi nuorta. Aineiston olen analysoinut teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Aineiston empiirinen osio jakaantui kolmeen aihealueeseen; yksilökohtainen voimaantuminen, ryhmän ja yhteisön merkitys voimaantumisessa ja yhteiskunnallisen osallisuuden näkyvyys. Tutkimustulosten mukaan nuorten kokemuksen ryhmä-muotoisesta toiminnasta sekä teatterillisten keinojen hyödyntämisestä ovat myönteisiä. Parhaimmillaan toteutuessaan ne mahdollistavat yksilön voimavarojen ja vahvuuksien mobilisoinnin. Yksilön voimaantumisprosessi voi alkaa, kun yksikin pieni onnistuminen tapahtuu. Tämä edistää ihmisen uskoa itseensä ja antaa rohkeutta sekä itsevarmuutta kokeilla vielä enemmän. Sosiaalityössä tulee kokeilla uudenlaisia, ennakkoluulottomia ja luovia työmenetelmiä, jotka perustuvat analyttisesti tuotetulle tiedolle ja tutkimukselle sekä käytännöstä saatuihin kokemuksiin.

Avainsanat: syrjäytyminen; sosiaalityö; teatteri; nuori; teemahaastattelu; empowerment

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi _x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi _x_

(vain Lappia koskevat)

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Syrjäytyminen.....	4
2.1 Syrjäytyminen yhteiskunnallisena ilmiönä	4
2.2 Nuoren syrjäytymisen riskitekijöitä	7
3 Taide ja sosiaalityö	11
3.1 Taide hyvinvoinnin lisääjänä	11
3.2 Taidelähtöisiä sosiaalityön menetelmiä.....	13
3.3 Ryhmämuotoinen sosiaalityö.....	16
4 Tutkimuksen teoreettinen taustoitus	21
4.1 Empowerment ja osallisuus	21
4.2 Nuorten osallisuus.....	23
4.3 Nuoruus elämänvaiheena.....	25
5 Tutkimuksen toteutus	28
5.1 Draaman Paikka	28
5.2 Tutkimustehtävät ja -menetelmä	29
5.3 Aineistonkeruu ja analyysi	31
6 Tutkimuksen tulokset	38
6.1 Tutkimuksen eettisyys.....	38
6.2 Yksilöllinen kokemus ”ollu semmonen pelastusrengas”	40
6.3 Ryhmän ja yhteisön merkitys ”semmonen avoin ilmapiiri”	45
6.4 Osaksi Yhteiskuntaa ”saatiin jopa kukkakimppu”	52
7 Johtopäätökset	57
8 Pohdinta.....	62
Lähteet.....	66
Liitteet	71

1 Johdanto

Sanotaan, että joskus aihe valitsee tekijänsä. Niin kävi minulle pro gradu-tutkielmani aihetta valitessa. Yli kymmenen vuotta kestänyt harrastaja-teatterissa toimiminen ohjasi minut suuntaamaan katseeni myös ammatillisella puolella luoviin työmenetelmiin sekä teatteriin. Tutkielman keskiössä ovat nuoret aikuiset, jotka ovat mukana Kajaanin harrastajateatterissa toimivassa Draaman Paikka-ryhmässä. Toiminta on osa kuntouttavaa työtoimintaa ja ohjaavana tahona ryhmään toimii kunnan sosiaalityöntekijä. Sosiaalityössä kohdataan usein nuoria, joilla on vaarana syrjäytyä elämän keskeisiltä elämäalueilta, kuten esimerkiksi työelämä. Tutkielmani tavoitteena onkin tuoda tietoisuuteen vaihtoehtoisia työmenetelmiä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kanssa. Syrjäytymistä tarkastelen yleisellä tasolla enkä niinkään liitä sitä tutkielmaan haastateltuihin nuoriin.

Tutkielman ensimmäinen kappale kuvaa syrjäytymistä yhteiskunnallisena ilmiönä sekä nuorten syrjäytymisen riskitekijöitä. Julkisessa keskustelussa puhutaan melkein aina syrjäytymisestä, kun keskustelua käydään nuorten työllisyyteen tai koulutukseen liittyvistä asioista. Syrjäytyminen on kuitenkin monimuotoinen ilmiö eikä pelkästään koulutuksen tai työelämän ulkopuolella oleminen aiheuta vielä syrjäytymistä. Kyösti Raunio (2006, 130) korostaa, että syrjäytyminen käsitteenä kuvaa huono-osaisuuden kasautumista. Syrjäytyminen on prosessi, jossa huono-osaisuuden vaikutukset heijastuvat useisiin elämän osa-alueisiin. Syrjäytyminen merkitsee jäämistä syrjään useista sosiaalisen osallisuuden keskeisistä toiminnoista.

Minna Suutarin (2002, 86) mukaan nuoria ei pidä yleisesti kategorisoida syrjäytyneiksi pelkästään työttömyyden ja koulutuksen puutteen perusteella. Vaikka niillä on keskeinen merkitys nuorille eivät ne aina ole niitä alueita, joilla mielekäs elämä saa sisältönsä ja joiden kautta tapahtuu sosiaalista kiinnittymistä. Se on liian tiukka tulkinta silloin, kun elämää lähestytään niin sanotusti toimijalähtöisesti. Syrjään jääminen palkkatyöstä ei estä nuorta kiinnittymästä muihin sosiaalisiin verkostoihin. Nämä verkostot eivät silti yksi kannattele ja kiinnitä nuorta yhteiskuntaan, vaan se on hyvin pitkälle riippuvainen siitä miten yhteiskunta tulee toimillaan nuorta vastaan.

Kiinnostukseni kohteena on tuoda tietoisuuteen taidelähtöisten työtapojen mahdollisuudet sosiaalityössä. Tutkielman toisessa kappaleessa hahmotan taiteen mahdollisuuksiin hyvinvoinnin lisääjänä sekä esittelee erilaisia sosiaalityön työmuotoja, joissa on hyödynnetty taidelähtöisiä työmenetelmiä. Vaikka sosiaalityössä, erityisesti lastensuojelussa, on käytetty taidelähtöisiä työmenetelmiä jo vuosikymmenten ajan eivät ne ole vielä juurtuneet sosiaalityön kentälle. Muun muassa teatterissa tunteiden, ajatusten ja asioiden ilmaiseminen voi olla tie parempaan itsetuntemukseen ja asioiden ilmaisemiseen. Ryhmän jäsenenä toimiminen kehittää ihmisen kollektiivista vastuuta sekä tukee yhteisöllisyyteen.

Tutkielman kolmas kappale esittelee työn teoreettiseen viitekehyksen. Tutkielman teoriana on empowerment eli voimaantumiseen ja valtaistumiseen pyrkivä teoria. Tämän teorian olen valinnut siksi, koska sosiaalityön tavoitteena on saada ihmisen omat voimavarat ja vahvuudet esille ja pyrkiä yksilön voimaantumiseen. Ilman kokemusta osallisuudesta ei voi tuntea itseään voimaantuneeksi. Anu Gretschlin (2002, 50) mukaan empowerment termi kuvaa hyvin tunnetta osallisuudesta. Suomessa termi käännetään sanoilla voimaantuminen ja valtaantuminen, jotka kuvaavat hyvin nuoren tunnetta pätevyydestä ja oman roolinsa merkittävydestä osana yhteisöä.

Liisa Hokkanen (2009, 334) näkee voimaantumisen prosessina, jolla on ihmiseen positiivinen vaikutus itsetunnon lisääntyessä toimijuuden kautta. Se tuo elämään merkitystä, laatua ja sisältöä. Voimaantuminen on yksilöllinen tapahtuma, jossa ei ketään jätetä ulkopuolelle sopivan vertaisryhmän tai yhteisön puuttumisen takia. Tutkielman empiirisessä osiossa tarkastelen saatuja tuloksia sekä voimaantumisen, että osallisuuden näkökulmista. Tutkimustulokset jakautuvat kolmeen osioon: yksilökohtainen voimaantuminen, ryhmän ja yhteisön merkitys voimaantumisessa ja yhteiskunnallisen osallisuuden lisääntyminen.

Kokemusta voimaantumisesta lisäävät hyväksyvä, yhteisöllinen ilmapiiri sekä kuuluminen ryhmään tai yhteisöön oman itsenään. Hyväksyvässä ilmapiirissä nuorta pidetään aktiivisena, luovana ja vapaana toimijana, joka asettaa itselleen tavoitteita ja päämääriä omassa elämässään. Voimaantuminen voi mobilisoida pienistäkin onnistumisen kokemuksista. Voimaantumisprosessissa ryhmän muiden jäsenten sekä ryhmän ohjaajan merkitys korostuvat. Avoin ja myötäelävä ilmapiiri antavat rohkeutta reflektoida omaa toimintaa osana muita. Nuorten yksilöllistä, yhteisöllistä ja

yhteiskunnallista voimaantumista ja osallisuutta rakentaessa on sosiaalityössä tärkeää löytää sellaisia työmenetelmiä, jotka innostavat nuoria toimimaan ja tuottavat tekijälleen hyvinvointia.

Aila Järvikoski ja Kristiina Härkäpää (2004, 138–139) määritelmän mukaisesti osallisuus koetaan kuulumisena ja mukanaolon tunteena, jolloin ihminen kokee olevansa mukana omassa yhteisössä ja yhteiskunnassa esimerkiksi työn, harrastuksen tai jonkin muun vaikuttavan tekijän kautta. Voimaantunut ihminen on osallinen niin omassa, lähiyhteisön kuin yhteiskunnallisessakin ympäristössä.

Tällä hetkellä yhteiskunnan tarjoama palvelujärjestelmä ei yleisesti ottaen pysty tarjoamaan sellaista osallisuuden tunnetta, mitä nuori erityisesti kaipaa. Yhteiskunnan taholta syrjäytymisvaarassa eläviä nuoria velvoitetaan osallistumaan koulutuksiin ja työllistymistä edistäviin toimenpiteitä. Vähemmän huomioita kiinnitetään työmenetelmiin, joissa voimaantuminen ja valtaistuminen mahdollistuvat. Sosiaalityön työorientaatio on kytkettävä entistä tietoisemmin osaksi työtä, johon läheisesti liittyvä termi empowerment kuuluu.

2 Syrjäytyminen

2.1 Syrjäytyminen yhteiskunnallisena ilmiönä

Tutkielman tavoitteena on osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun nuorten syrjäytymisestä lisäämällä sosiaalityöhön vaihtoehtoisia toimintatapoja. Tässä kappaleessa määrittelen syrjäytymistä yhteiskunnallisena ilmiönä ja nuorten syrjäytymisen riskitekijöitä. Kari Nyyssölä ja Sasu Pajala (1999, 10–11) toteavat syrjäytymisen kehittyneen ongelmaksi Suomessa 1990-luvun suurtyöttömyyden aikana, jolloin nuorten siirtyminen koulutuksesta työelämään vaikeutui. Tämän päivän keskustelussa työttömyys ja huono-osaisuus eivät enää välttämättä valikoidu pelkkiin kouluttamattomiin tai ”ongelmanuoriin”, vaan huolta aiheuttavat yhä enenevässä määrin koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäävät erilaisissa elämäntilanteissa elävät nuoret.

Syrjäytymiskeskustelua on käyty Suomessa jo useamman vuosikymmenen ajan. Sirpa Taskisen (2001, 4) mukaan käsitteenä syrjäytymien on omaksuttu alun perin suomalaiseseen keskusteluun 1970-luvun ruotsalaisesta työmarkkinatutkimuksesta, jossa se on nähty työmarkkinoiden ulkopuolella elämisenä (ks. myös Bardy 2002, 8). Petri Paju ja Jukka Vehviläinen (2001, 24) toteavat, että syrjäytymiskeskustelu on saanut alkunsa 1960-luvun Ranskasta, josta se levisi Eurooppaan. Keskusteluun osallistuivat silloin poliitikot, intellektuellit ja toimittajat. Muuhun Eurooppaan verrattuna syrjäytymiskeskustelu tuli Suomeen vasta 1970-80-luvuilla. Myöhemmin syrjäytyminen on saanut muitakin merkityksiä kuin työmarkkinoiden ulkopuolella eläminen ja sillä tarkoitetaan nyky päivän keskustelussa usein laajempaa huono-osaisuuden kasautumista ja syrjäytymistä myös muilta elämän osa-alueilta kuin työmarkkinoilta.

Asko Suikkasen (1990, 45) mukaan syrjäytymisen käsite on aina tulkinnanvarainen ja monikerroksinen. Reunaehdot syrjäytymiselle määrittyvät yhteiskunnan rakenteista ja yhteiskunnallisista olosuhteista, mitkä heijastuvat varsin kokonaisvaltaisesti ihmisten elinehdoissa. Yksittäisten ihmisten oireilu ja häiriökäyttäytyminen tai syrjään vetäytyminen saattaa olla monen toinen toisiinsa kietoutuneiden syrjäyttävien tapahtumien tulosta ja täten vaikeasti ymmärrettävissä.

Tuula Helne (2002, 21) tekee eroa syrjäytymis-käsitteen käytössä. Tarkoitetaanko sillä todellakin syrjäytymistä eli marginaalisaatiota vai eksklusioita eli ulossulkemista. Suomalaisessa syrjäytymis-keskustelussa ei puhuva itsekään aina ole selvillä missä merkityksessä hän sanaa käyttää. Aila-Leena Matthies (2002, 235) huomioi eurooppalaisessa syrjäytymiskeskustelussa koko poliittisen ja taloudellisen järjestelmän vääristymänä. Hän velvoittaaakin sosiaalityön laajentamaan tehtävänkuvansa rakenteelliselle tasolle. Ihmisten syrjäytyminen ei ole vain marginaalinen ongelma, yksittäisten ihmisten poisputoaminen, joita tulee paimentaa takaisin hyväksyttäviin elämänmalleihin.

Marko Korhosen ja Pauli Niemelän (1998, 15–16) mielestä syrjäytymiskeskustelussa ei ole useinkaan analysoitu yhteiskunnallista järjestelmää, jossa syrjäytyminen yksilötasolla tapahtuu. Syrjäytymisenä voidaan nähdä tilanne, jossa ihmiset ovat joutuneet kulttuurisesti ja sosiaalisesti arvostetusta elämäntavasta marginaaliasemaan. Syrjäytymisessä korostuvat yksilön ja yhteiskunnan välisten kytkentöjen heikkeneminen. Syrjäytymisen lähikäsitteinä voidaan pitää huono-osaisuutta, deprivatiota, marginalisoitumista, vieraantumista ja sosiaalista turvattomuutta. Syrjäytyminen voi olla yhtäältä työttömyyttä, köyhyyttä, yksinäisyyttä ja kulttuurista marginalisoitumista.

Syrjäytymiskäsitteen käyttöä on tieteellisessä keskustelussa kyseenalaistettu, koska syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien joukkoon mahtuu yksilöllisesti hyvin erilaisissa elämäntilanteissa eläviä ihmisiä. Kasvavan työttömyyden myötä syrjäytymisvaarassa tai syrjäytyneeksi on joutunut niin suuri joukko kansalaisia, että täsmentämätön käsitteen käyttö ei ole enää perusteltua.

Paju ja Vehviläinen (2001, 25–36) näkevät syrjäytymis-keskustelun hiipuneen 2000-luvulla tultaessa, koska ilmiötä alettiin ymmärtämään kokonaisvaltaisemmin sekä se liitettiin myös elämäntapaan liittyväksi. Heidän mielestään 2000-luvulla syrjäytymis-keskustelu ei ole enää muodikasta ja syrjäytymistutkijoiden sekä asiantuntijoiden piirissä onkin alettu puhumaan käsitteen suhteellisuudesta sekä problemaattisuudesta. Syrjäytymiskäsitteen kritiikki onkin kohdistunut ihmisten stereotypisointiin ja leimaamiseen (”kaikki työttömät ovat syrjäytyneitä”) sekä siihen, että jostakin näkökulmasta katsottuna kaikki ovat vaarassa syrjäytyä yhteiskunnassa. Syrjäytymis-

keskustelussa voidaan nähdä myös perustelut sille, että yhteiskunta voi puuttua ihmisten elämään erilaisin velvoittein.

Myös sosiaalityössä velvoitetaan asiakkaita osallistumaan aktivointipolitiikan mukaisiin toimenpiteisiin, kuten kuntouttava työtoiminta. Asiakkaita velvoitetaan sitoutumaan aktivointisuunnitelman mukaisiin toimenpiteisiin muun muassa sanktioimalla toimeentuloa. Raunio (2006, 85) huomauttaa, että esimerkiksi pitkäaikaistyöttömistä osa on siinä tilanteessa, ettei heitä voi millään kuntouttavalla tai aktivoivalla toimenpiteellä palauttaa työelämään. Tällaisen ryhmän olemassaolo osoittaa sen, että työelämästä tulee erottaa lopullisesti syrjäytyneet tai ulos löytyt niistä, joiden integroiminen työelämään on vielä jotenkin mahdollista. Näitä uloslöytyjä voidaan pitää tosiasiallisesti työkyvyttöminä. Näiden ihmisten integroiminen yhteiskunnallisen normaalisuuden piiriin toteutuu parhaiten eläkkeelle siirtymisen kautta.

Raunio (2009, 277–280) huomioi, että aktivointipolitiikassa on kaksi eri puolta. Toisaalta toimenpiteillä voidaan pitää yllä ja parantaa henkilön taitoja ja toimintakykyä sekä parantaa työnsaanti mahdollisuuksia. Toisaalta viranomaiset tietävät työttömiä paremmin, mikä on heidän parhaaksi. Viranomaiset voivat edellyttää työttömiltä osallistumista aktivoiviin toimenpiteisiin vähimmäisturvan vastikkeeksi. Aktivointitoimenpiteiden on todettu kuitenkin edistävän omaehtoista työnhakua sekä työllistymistä. Samalla työttömien toimeentulo on kohentunut ja riippuvuus sosiaaliturvasta on vähentynyt. Erityisen hyviä tuloksia on saatu nuorten työttömien ja lyhyemmän ajan työttömänä olleiden kohdalla. Vaikeimmin aktivoitavien kohdalla tilanne voi olla päinvastainen – normaaliuden vahvistaminen voi tuottaa toiseutta silloin, kun heille ei ole tarjota sopivia vaihtoehtoja yhteiskunnalliseen osallisuuteen

Raunion (2006, 13) näkemys on, että normatiivisessa mallissa syrjäytyminen nähdään poikkeamisena yhteiskunnassa hyvän elämänehanteesta olevasta osallisuudesta. Kenenkään ei pidä olla syrjäytynyt, vaan kaikkien on oltava osallisena yhteiskunnassa normaaleista elinoloista, elämäntavasta ja elämänhallinnasta. Normatiivinen näkemys velvoittaa kaikkia kansalaisia omien mahdollisuuksien mukaan normaaliin yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Normatiivisuus perusteleeekin syrjäytyneitä yhteiskuntaan integroivat toimenpiteet. Suutari (2002, 30) näkee syrjäytymiskeskustelussa samankaltaisia tarkoituksia kuin Raunio. Arvokkaan elämän mittapuuksi nähdään palkkatyöhön osallistuminen sekä jokapäiväisen leivän hankkiminen omalla

työpanoksella. Tämä arvokkaan elämän toteutuminen on ensisijaisesti kiinni omasta itsestä.

Tämän päivän keskustelussa syrjäytymisestä esille nousevat edelleen samat aiheet, kuin vuosikymmen sitten. Työttömyys ja toimeentulo vaje nähdään edelleen syrjäytymistä ylläpitävinä mekanismeina ja työttömiä paimennetaan takaisin työvoimapolitiittisten toimenpiteiden piiriin erilaisin velvoittein ja sanktioin. Vaikuttaa siltä, että viimeisten vuosien aikana keskustelu syrjäytymisestä on siirtynyt yhä enemmän yksilön ominaisuuksiin liittyväksi tekijäksi, vaikka esimerkiksi rakenteellinen työttömyys ja työmarkkinoiden erikoistuminen ovat vähentäneet kouluttamattomien ihmisten työnsaanti mahdollisuuksia radikaalisti.

2.2 Nuorten syrjäytymisen riskitekijöitä

Tutkielmani keskiössä ovat nuoret, jotka elävät koulutuksen tai työelämän ulkopuolella. Usein julkisessa keskustelussa vastaavanlaisessa tilanteessa elävien nuorten elämäntilanne nähdään huonona sekä nuoret luokitellaan syrjäytyneiksi. On kuitenkin muistettava, että syrjäytyminen on hyvin subjektiivinen kokemus. Yksilö, joka on niin sanottujen yleisten syrjäytymismäärittelyjen mukaan ajautumassa pois yhteiskunnan ”kultaiselta keskitieltä”, voi tuntea olevansa täysin tasavertainen ja aktiivinen yhteiskunnan jäsen. Keskeytynyt koulutus tai ammattitutkinnon puuttumien ei välttämättä aina merkitse yhteiskunnallisen syrjäytymiskiirteen alkua.

Anna-Liisa Lämsä (1999, 55) kritisoi jo vuosikymmen sitten keskustelua nuorten syrjäytymisestä. Hänen mukaan ketään ei voi luokitella syrjäytyneeksi kovin kevein perustein. Jotta varsinainen syrjäytymisen ongelma olisi olemassa, täytyy nuoren elämäntilanteen täyttää monta ehtoa. Lämsän jaotteli elämän viiteen eri osa-alueeseen, joilla täytyy samanaikaisesti olla vajetta, että voidaan puhua syrjäytymisestä. Jo yhden alueen täyttämättömyys kyseenalaistaa sen voidaanko puhua syrjäytyneisyydestä.

Lämsän (mt., 55) mukaan nämä viisi eri elämäneluetta ovat; elämäntilanteessa tapahtuva negatiivinen muutos tai muutoksen jälkeinen tila, ulosajautuminen yhteiskunnan keskeisiltä toiminta-alueilta, ongelmien kasautuminen ja pitkittyminen, yksilöllisen ja yhteisöllisen välinen ristiriita: syrjäytyminen merkitsee aina yksilön ja

yhteiskunnan normijärjestelmän välistä kriisiä. Kyseessä on poikkeaminen normaalista, tietyille ikä- tai elämänvaiheelle tavanomaisesta tai ainakin laajasti hyväksytystä tilanteesta sekä elämänhallinnan kadottaminen ja siihen liittyvä vieraantumisen kokeminen.

Ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä tutkinut Katja Komonen (2001, 16) toteaa, että vaikka nuori ajautuisikin keskeyttämisen jälkeen koulutuksen ulkopuolelle tulisi suoraa päätelmää yhteiskunnallisesta syrjäytymisestä välttää. Koulutuksen ulkopuolelle jääminen ei välttämättä merkitse, että nuori jäisi muiden yhteiskunnallisten toimintojen ulkopuolelle. Komonen jatkaa, että itse asiassa keskeyttäminen ei ole merkinnyt nuoren irtaantumista yhteiskunnasta, vaan nuoren irtaantumista kouluinstituutiosta ja kiinnittymistä vaihtoehtoisiin aikuistumispyrkimyksiin. Suutari (2002, 32) näkee ongelman samansuuntaisena kuin Komonen. Hän kritisoi sitä, että yleisesti hyväksytyt palkkatyön kautta määritelty yhteiskuntaan kiinnittyminen voi olla nuoren kohdalla liian suoraviivainen määritelmä eikä se nuorelle ole välttämättä kohtalonkysymys. Nuorelle se voi olla etsiskelyprosessi ennemmin kuin merkki yhteiskuntakelvottomuudesta. Tähän prosessiin syrjäytymiskeskustelu ei anna tilaa.

Taskinen (2001, 14) esittää, että mikäli syrjäytymiskäsitettä on käytettävä, niin lasten ja nuorten osalta olisi paras puhua syrjäytymisvaarasta. Lapset ja nuoret eivät juuri koskaan ole täysin syrjäytyneitä elämän kaikilta osa-alueilta, mutta syrjäytymisvaaraan liittyvät riskitekijät on tärkeä tunnistaa. Samoin huomauttaa Suutari (2002, 36) siitä, että syrjäytymiskäsitteen käyttö antaa varsin kohtuuttoman alkutilanteen kenelle tahansa eikä viranomaisten taholta syrjäytymisuhan alaisena elävät nuoret useinkaan pidä itseään syrjäytyneinä. Tämän vuoksi sille täytyy löytää käsitteellisiä vaihtoehtoja, kuten esimerkiksi marginaalin käsite. Suutari kritisoi tätäkin käsitettä, koska se on myös vallan käsite, sillä marginaalista katsottuna ihmiset ovat etäällä jostakin, jota ajatellaan keskuksiksi.

Marjatta Bardyn (2002, 11) mukaan lasten ja nuorten syrjäytymisen yhteydessä oleellista on puhua siitä dynamiikasta, joka tuottaa syrjäytymistä. Varhaisten kiintymyssuhteiden turvattomuus, pirstoutuneisuus ja ahdistavuus voivat estää pääsemisen käsiksi omiin ja yhteisön voimavaroihin. Tämä voi tuottaa tunnetta syrjäytymisestä, koska ihminen on syrjäytynyt tärkeimmästä eli itsestään.

Paju ja Vehviläinen (2001, 36) kyseenalaistavat syrjäytymiskäsitteen käyttöä nuorten työttömien kohdalla, He näkevät, että olisi tärkeämpää tutkia yhteiskunnallisia ongelmia sen sijaan, että keskustellaan siitä kuinka ongelmista puhutaan. Toisaalta he toteavat, että nuorten huumeiden käyttö, ylivelkaantuminen, mielenterveysongelmat sekä nuorisotyöttömyyden kasvu kertoivat, että 2000-luvulle tultaessa nuorten moniongelmaisuus on lisääntynyt (mt., 258).

Nuorten moniongelmaisuus näyttäisi lisääntyneen. Yhteiskunnan polarisaatio-kehitys on viimeisten vuosien aikana syventynyt ja kuilu ”menestyjien” ja ”putoajien” välillä on kasvanut. Osa nuorista kouluttautuu ja suuntaa työelämään kohtuullisen vaivattomasti, kun taas osalle tie kohti työelämää on mutkikkaampi. Suurin huoli on nuorista, jotka eivät vielä aikuistumisenkaan kynnyksellä ole kiinnittyneet koulutukseen tai työelämään ja ovat vaarana pudota kaikkien turvaverkkojen läpi. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella elävä nuori saattaa kokea yksinäisyyttä mikäli hänellä ei ole ystäviä tai läheisiä sukulaisia paikkaamassa tätä sosiaalista vajetta.

Päivi Harinen (2008, 89–91) näkee vaarana, että työttömät nuoret jäävät koulun ja työpaikan mahdollistamien sosiaalisten areenoiden ulkopuolelle. Mikäli nuori asuu vielä yksin saattaa hänen eristäytyneisyys kumuloitua. Tiukka taloudellinen tilanne vähentää mahdollisuutta harrastusmahdollisuuksiin ja työttömyys kaventaa elämänsuunnittelua ja liikkumisen mahdollisuuksia. Harinen korostaa, että polarisaatiokehityksen ehkäisemiseksi olennaista nuorten kohdalla on ei toivotun-yksinäisyyden ehkäisy ja poisto. Myöhemmässä nuoruusiässä erityisesti työttömyys ja koulutuksen ulkopuolella jääminen näyttävät altistavan nuoria tälle ”pahalle” yksinäisyydelle.

Keskustelu syrjäytymisestä on jälleen voimistunut mediassa, esimerkiksi Presidentti Sauli Niinistön julkaisi syyskuussa 2012 työryhmineen syrjäytymistä ehkäisevän nettikampanjan ”Ihan tavallisia asioita”. Oppaassa on listattu erilaisia käytännön keinoja ehkäistä syrjäytymistä. Opusta on kritisoitu monelta taholta, kuten muun muassa siitä, että nuorten syrjäytymisestä on rakennettu hyvä vihollinen, jota kaikki voivat kauhistella. Vaaranlista on myös keskustelu siitä, että syrjäytyneen tulee tarttua itseään niskasta kiinni. Se voi pahimmillaan oikeuttaa yhteiskunnan palveluiden leikkaukseen.

Tähän tutkielmaan haastatellut nuoret ovat kuntouttavassa työtoiminnassa olevia nuoria. Heidän yhteydessä kyseenalaistan syrjäytymis-käsitteen käyttämisen, koska nuoret ovat kiinnittyneet elämän muille osa-alueille kuten harrastuksiin, ystäviin ja perheeseen. Yhdyn Suutarin (2002, 87) näkemykseen siitä, että esimerkiksi työttömien nuorten kohdalla on perusteltua puhua työmarkkinoilta syrjäytymisestä, koska työttömyyden rinnalla sosiaalinen syrjäytyminen on toinen asia. Siksi olisi parempi, että syrjäytymistä käytetään suhde-käsitteenä. Tällöin syrjäytyminen suhteutettaisiin aina tarkasti siihen, mistä ihmisen oletetaan olevan sivussa.

Ymmärrän syrjäytymisen hyvin yksilöllisesti koettuna ilmiönä, joka voi johtua erilaisten elämää haittaavista ongelmista, kuten esimerkiksi sosiaalisesta rajoittuneisuudesta ja yksinäisyyden kokemuksesta. Huolestuttavimpana nuoren syrjäytymisriskinä näen yksinäisyyden ja ystävien sekä läheisten puutteen, mutta myös pitkään jatkuvan toimeettomuuden.

3 Taide ja sosiaalityö

3.1 Taide hyvinvoinnin lisääjänä

Sosiaalityössä hyödynnetään vielä vähän erilaisia taide- ja kulttuuritoimintaan liittyviä mahdollisuuksia ihmisten hyvinvoinnin ja elämänhallinnan edistämiseksi. Molemmilla aloilla on kuitenkin samansuuntaisia päämääriä ja tavoitteita. Molemmat pyrkivät eheyttämään ihmistä kokonaisvaltaisesti sekä liittämään yksilön osaksi yhteisöllistä kokemusmaailmaa. Hanna-Liisa Liikanen (2003, 151–152) näkee neljä erilaista vaikutusta taide- ja kulttuuritoiminnalla ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Näistä ensimmäisenä on taide elämyksenä ja taidenautintona sellaisenaan. Toisena on taiteen ja kulttuuritoiminnan yhteys kokemukseen hyvästä elämästä, terveydestä ja työkyvystä. Kolmantena on harrastamisen kautta syntynyt yhteisöllisyys ja verkostot, jotka auttavat elämässä. Neljäntenä on viihtyisemmän ympäristön luominen taiteen, sisustamisen ja arkkitehtuurin avulla. Hän toteaa, että taiteessa ja kulttuuritoiminnassa on paljon erilaisia elementtejä, jotka estävät elämän rutinoitumisen ja köyhtymisen sekä toimivat syrjäytymistä estävinä inklusiovoimina.

Taide- ja kulttuuritoiminta on nähty antavan ihmisille merkitystä elämään ja tyydyttävän inhimillisiä tarpeita. Niillä on yhteys hyvään terveyteen, parempaan työkykyyn ja kokemukseen hyvästä elämästä sekä ne edistävät yhteisöllisyyttä ja verkostoja, jotka auttavat elämän hallinnassa. (Brandenburg 2007, 179.) Taidetoiminnalla sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin lisääjänä on selkeä yhteys. Taidetoiminnan harrastaminen on usein osallistumista yhteisöllisiin tapahtumiin, jolloin ihminen voi kuulua osaksi yhteisö luontevalla tavalla ja näin rikastuttaa elämäänsä. Taiteen tekeminen auttaa käsittelemään ja ilmaisemaan tunteita myös non-verbaalisella tasolla, jolloin se voi olla myös apuna tunteiden parempaan tunnistamiseen ja käsittelemiseen.

Bardy (2002, 32) näkee taiteen välineenä toisen ihmisen kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen tunnetasolla. Se auttaa tunteiden tunnistamista, niiden käsittelyä ja lisää näin itsetuntemusta. Se edellyttää kuitenkin sitä, että tekemisessä on läsnä oma kiinnostus, tekemisen ilo, tunne osaamisesta. Silloin, kun työskentely on tavoitteellista syntyy jälkeä jolla on merkitystä. Tarja Janhunen (1997, 36) esittää taiteen merkityksen

samansuuntaisesti. Taide antaa mahdollisuuden kokea tunteita sekä samalla mahdollisuuden päättää millä intensiteetillä niitä haluaa kokeilla. Taiteen merkitys on sen kyvyssä panna liikkeelle tunteita, aisteja ja mieli tavalla, joihin on muilla keinoin vaikea päästä (Bardy 1998, 54; Bardy 2002, 12; Bardy 2007, 21).

Taidelähtöisten työmenetelmien yhteydessä puhutaan usein niin sanotusta sosiokulttuurisesta innostamisesta, jossa yhdistyvät niin kulttuuriset kuin sosiaalityökin toimintatavat. Leena Kurki (2000, 26–27) pitää sosiokulttuurista innostamista tietynlaisena tekemisen tapana, jolle on luonteenomaista vuorovaikutuksen ja osallistumisen korostaminen. Siinä tuetaan ihmisen vapautta ja oma-aloitteisuutta ja tavoitteena on omien vaihtoehtoisten ratkaisumallien löytäminen ongelmiin. Innostaminen perustuu aina suunnitelmalliseen ja päämäärätietoiseen toimintaan Timo Toikko (2002, 272) korostaa, että sosiokulttuurisessa työssä etsitään yhteyttä sosiaalityön ja kulttuurin välillä. Käytännössä oleellista on löytää työtapoja, joissa ryhmiä voidaan lähestyä heidän itsensä hyväksymillä ehdoilla.

Yksi sosiokulttuurinen innostamisen tapa on teatteri, koska sen avulla on mahdollista irtaantua katsomaan todellisuutta ulkopäin. Teatterin tekemiselle luonteenomaista on kommunikaatio, joka on ensimmäinen vaihe matkalla tiedostamiseen ja yhteisön järjestäytymiseen. Se tuottaa osallistumisen prosesseja tunteiden jakamisen, persoonallisuuden kasvun ja ideoiden kehittämisen avulla, ryhmäprosessien syntyminen ja toiminnan pohdinnan avulla. Se ei ole mitä tahansa toimintaa vaan perustuu aina ryhmien muodostumisen ja sosiaalisen aktiviteetin sekä pohdintaa ihmisen paikasta yhteisössä. (Kurki 2000, 140; Kurki 2011, 54.) Tavoitteena sosiaalikulttuurisessa työssä on luoda identiteettiä ja osallistaa ihmisiä tekemään. Sosiaalityönä se voi saada esiin selkeitä yhteiskunnallisia muutoksen tarpeita ja kulttuurityönä ryhmien ja yhteisöjen itseyttä kohdistuneita tavoitteita. (Toikko 2002, 274.)

Taiteella on vahvasti myös yhteiskunnallinen merkitys. Taiteen tehtävä on ottaa kantaa ja tehdä näkyväksi yhteiskunnallisia ilmiöitä ja tapahtumia. Taiteen tehtävänä on puhutella ja herättää meitä huomaamaan ympäristöämme. Paikan historiasta ja yhteisön omista lähtökodista kumpuava yhteisöllinen taidekasvatus voi toimia paikallisidentiteetin ja sosiaalisen yhteisön rakentajana. Nämä voivat myös kyseenalaistaa yhdeksi ainoaksi julistettua totuutta sekä kannustaa erilaisuuden hyväksymiseen. (Kurki 2011, 58; Innostuskirja 2003, 36.)

Nykytaiteen kenttä etsii suhdetta taiteen ja yhteiskunnan välillä. Se tulee keskelle aikaansa, kommentoi ja tulkitsee ilmiötä. Nykytaide tekee aikalaistaan taidetta olemalla läsnä ja ottamalla kantaa meitä kaikkia koskettaviin teemoihin. Taiteella ja sekä sen kaltaisella toiminnalla on paljon annettavaa juuri silloin, kun luodaan uudenalaista tilaa vaativille sosiaalisten muutosten prosessoinneille ja erilaisille selviytymisstrategioille. (Bardy 2007, 30–31.)

3.2 Taidelähtöisiä sosiaalityön menetelmiä

Taiteen ja sosiaalityön yhteen liittäminen on mahdollista käytännön sosiaalityössä monien erilaisten toimintamuotojen avulla, kuten esimerkiksi yhdistämällä kuvataide ja sosiaalitoimen asiakastyö. Oleellista on, että toiminnassa yhdistyvät kahden erilaisen toimintakulttuurin tavat toimia yhdeksi kokonaisuudeksi yksilön hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden lisäämiseksi.

Anita Pesonen (2007, 45–47) huomasi aikuissosiaalityötä tehdessään, että usein ihmisiltä puuttuvat toiset ihmiset ja yhteisöt, joille on tärkeä. Häntä askarrutti kysymys miten sosiaalityö auttaa ihmisiä löytämään itsensä, arvonsa ja yhteisönsä, jotka mahdollistaisivat hyvän elämän ja tärkeäksi itsensä kokemisen. Työssään Pesonen kollegoineen toteutti kokeiluluonteisesti aikuissosiaalityön asiakkaille suunnatun maalausryhmän. Ryhmän toiminta muodostui heille erilaiseksi areenaksi, jossa asiakkaat ja sosiaalityöntekijät kohtasivat ja pystyivät ilmaisemaan tuntemuksiaan ja ajatuksiaan. Pesonen kiteyttää, että ryhmä on muuttanut hänen tapaansa tarkastella asioita asiakkaiden kanssa- nyt teemme sen yhdessä – nyt he katsovat yhdessä samaa kuvaa.

Bardy (2002, 12) toteaa, että taidelähtöisten ilmaisutaitojen oppimisen tavoitteena on stimuloida kykyjä ja rohkeutta tarinallisuuteen pyrkivässä interventiossa. Tätä on sovellettu esimerkiksi lastensuojelun piirissä olevien lasten kanssa, jotka ovat kokeneet laiminlyöntiä ja väkivaltaa sekä useitakin sijoituksia. Silloin, kun elämäntarina on pirstaleena näyttäytyy tulevaisuuskin kaoottisena Elämäkerronnallisuus on eräänlainen eilinehto, jossa menneisyys, nykyisyys ja tuleva ovat sulautuneet toisiinsa. Kyse on emotionaalisen tason tavoittamisesta arkisen elämän kertomisessa ja kanssakäymisen

rikastuttamisesta.

Miina Savolainen on tehnyt uranuurtavaa työtä laitoksessa eläneiden tyttöjen kanssa julkaisemalla IHANA TYTTÖ-kuvakirjan. Savolaisen (2002, 40) näkemyksen mukaan valokuvauksessa löytyy valtava määrä erilaisia mahdollisuuksia. Valokuva ja valokuvauksen voivat voimaantuttaa yksilöä ja se koko yhteisöä. Yksilön voimaantuminen tapahtuu, kun nuori kyseenalaistaa häpeän tunteen kuvan kautta saadun hyväksyvän katseen avulla, joka kohdistuu niin nuoreen kuin myös nuoren lähipiiriin.

Päivi Känkänen (2013, 66) toteaa, että taiteen soveltava käyttö ja taiteen käyttäminen työvälineenä on sinänsä tuttua lastensuojelussa, etenkin sijaishuollossa. Lastensuojelulaitoksissa on jo vuosikymmeniä käytetty toiminnallisia menetelmiä ja erilaisia terapiamuotoja, kuten musiikki- ja kuvataideterapiaa tai psykodraamaa, mutta myös vähemmän tuttuja luovuusterapioita, kuten esimerkiksi valokuva- tai tanssiterapiaa lasten kanssa tehtävän työn tukena. 1990-luvulla ajattelussa tapahtui muutos sekä asenteellisesti että tutkimuksellisesti. Taidelähtöisiä menetelmiä ei yhdistetty enää ajatuksellisesti pelkästään taideterapiaan tai taideharrastuksiin, vaan taiteen hyvää tekeviin ja terapeuttisiin vaikutuksiin alettiin uskoa osana arjen työkäytäntöjä.

Tampereella toimiva Legioona-teatteri pyrkii saavuttamaan muuten vaikeasti saavutettavat nuoret sekä ennalta ehkäisemään ja korjaamaan syrjäytymisestä aiheutuneita ongelmia. Toiminta on saanut alkunsa vuonna 1993, kun toiminnan vetäjä ja ohjaaja Virpi Koskela päätti yhdistää opintonsa kirjallisuuden parissa, sosiaalialan työkokemuksen sekä teatteriharrastuksen. Ryhmä oli valmistanut vuoteen 1997 mennessä kahdeksan näytelmää ja mukana toiminnassa on ollut kolmisenkymmentä nuorta, joiden taustalla on vakavia päihdeongelmia, työttömyyttä ja syrjäytymiseen liittyvää problematiikkaa. Legioonateatteri ei ole pelkästään nuorisoteatteri- tai sosiaalityötä, vaan sekoitus näitä kaikkia. Legioona-teatteri voidaan ajatella kuuluva sosiaalityöhön, mutta tekijät rinnastavat sen muihin teattereihin ja eettisyyden löytämiseen. (Janhunen 1997, 4–10; Bardy 1998, 60; Kurki 2000, 142–143.)

Teatterin yhteiskunnallinen merkitys ilmenee Natya Chetana -teatteriryhmän toiminnassa. Satu Ranta-Tyrkkö (2010, 270) tutki Natya Chetana -teatteriryhmää Intiassa kahdeksan kuukauden ajan. Natya Chetana-ryhmä on perustettu vuonna 1986 Orissan osavaltiossa paikallisten teatteriopiskelijoiden toimesta. Orissa on Intian köyhimpiä osavaltioita. Se on maatalousvaltainen ja altis luonnonkatastrofeille. Orissassa asuu runsaan heimoväestön lisäksi paljon kastittomia. Nämä molemmat ryhmät ovat jääneet paitsi Intian talouskasvusta. Se toimii osavaltiossa, jossa on paljon väestöä, joiden ääni jää helposti kuulematta päätöksenteossa. Ryhmän perustamisen yhteydessä ryhmäläiset ”adoptoivat” kylän itselleen ja päättivät yhdistää teatterin ja perinteisen sosiaalityön hyödyntääkseen niitä kyläläisten hyväksi.

Natya Chetana-ryhmä luo esityksiä yhteisöteatterin keinoin: he tutkivat paikallisia tarinoita ja tapahtumia sekä tekevät taustatutkimusta valitsemansa yhteisön ongelmista. Taustamateriaalin pohjalta he valmistavat esityksiä, joiden kanssa he lähtevät kiertueelle niihin yhteisöihin, joita valitut aiheet koskettavat. Ryhmän tavoitteena on herättää yleisön tietoisuus oman yhteisönsä ongelmista, ja saada yleisö pohtimaan omaa suhdettaan ongelmaan. Ranta-Tyrkkö (2010, 201) luonnehtii teatteriryhmän tavoitteeksi katsojan mielen häiritsemisen hereille. Tavoite konkretisoituu ryhmän esityksien rakenteessa: esitykset loppuvat aina ongelmakohtaan. Ryhmä ei siis anna valmiita vastauksia, vaan jättää tilaa yleisön omalle pohdinnalle. esityksien jälkeen onkin usein keskustelutilaisuus, jossa keskustelua johtaa jokin paikallinen yhdistys.

Pääasialliset työskentelymuodot ovat polkupyöräteatteri ja intiimiteatteri. Polkupyöräteatterin välityksellä halutaan yleisöltä kysyä ”Miten sinua sorretaan?” Intiimiteatterin katsojakunnan keskiluokkaisuudesta johtuen esitykset kysyvät yleisöltään ”Miten sinä osallistut sortamiseen?” Intiimiteatterin esitykset sijoittuvat esimerkiksi kaupunkien puistoihin tai asuintalojen katoille. (mt., 202.) Ovatko Natya Chetanalaiset sitten sosiaalityöntekijöitä vai teatterin tekijöitä? Ryhmän jäsenet eivät saa työstään palkkaa eikä heillä ole sosiaalialan koulutusta. Ryhmä itse sekä paikalliset ihmiset pitävät toimintaa teatteri ohella sosiaalityönä. Se toimii tietoisuuden herättelijöinä, sillä tietoisuus ongelmista voi olla askel kohti niiden ratkaisua. Se on inspiroiva esimerkki taiteen voimasta vaikuttaa ympäröivään maailmaan.

Ranta-Tyrkön (2010, 273) mukaan sosiaalityö voidaan periaatteessa ymmärtää sateenvarjo-termiksi kaikelle aktiviteetille, joka muuttaa yhteiskunnan toimia tasa-arvoisemmaksi ja oikeudenmukaisemmaksi. Tekemällä työtä sosiaalityön-ajattelutavalla lääkärit, insinöörit ja näyttelijät voivat toimia eräänlaisina sosiaalityöntekijöinä. Hän liittää Natya Chetanalaisen toiminnan laajemmassa mittakaavassa kriittiseen ja konstruktiviseen sosiaalityön perinteeseen, vaikka ryhmä itse ei toimintaansa niihin yhdistäkään. Toisaalta toiminnalla on päämääränä ihmisten tietoisuuden lisääminen sekä valtaistaminen toimimaan yhteisön ongelmien puuttumiseksi ja ratkaisemiseksi.

3.3 Ryhmämuotoinen sosiaalityö

Tutkielman toimintaympäristönä on ryhmämuotoinen sosiaalityö. Draaman Paikka-teatteriryhmän toimii harrastajateatteri tiloissa. Toimintaa organisoii ja toteuttaa Kajaanin harrastajateatteri. Ryhmän toiminta on osa suurempaa yhteisöä, joka on toiminut jo useamman vuoden. Teatteri on yhteisöllistä toimintaa, jolla pyritään edistämään ryhmän omia tavoitteita sekä liittämään se osaksi suurempaa yhteisöä. Myös sosiaalityössä ihminen nähdään osana ryhmää ja yhteisöä, jossa identiteetti ja itsetuntemus muodostuvat ja muokkautuvat. Kuulumme elämämme eri vaiheissa erilaisiin ryhmiin ja yhteisöihin kuten, esimerkiksi perheeseen ja työyhteisöön. Mitä on ryhmämuotoinen sosiaalityö ja miten yhteisöllinen toiminta edistää yksilön hyvinvointia.

Ryhmän käyttäminen sosiaalityössä sai alkunsa USA:n vuosisadan vaihteen settlementtitoiminnasta. Jane Addams ja muut ensimmäiset settlementtityöntekijät toimivat aktiivisesti nais- ja rauhalliikkeessä sosiaalisen oikeudemukaisuuden, demokartian ja tasa-arvon aikaansaamiseksi ja yhteiskunnallisten epäkohtien poistamiseksi. Suomessa ryhmätoiminta otettiin tietoisesti käyttöön ensimmäiseksi kansansivistys- ja nuorisotyössä ja 1950-luvulla se yleistyi sosiaalityössä, erityisesti päihdehuollossa. (Jauhiainen & Eskola 1994, 137–138.)

Suomalaisessa sosiaalityössä ryhmätoiminta on kohtuullisen vähän ollut yhteiskunnallisen muutoksen väline. Perinteisesti sosiaalityössä sitä on käytetty asiakkaiden arkisen elämänpiirin ryhminä. Sosiaalityössä ryhmämuotoinen toiminta on ottanut tehtäväkseen vastata yhteiskunnalliseen tarpeisiin muodollisten ja luonnollisten ryhmien ja kriisejä varten luotujen verkostojen avulla. Ryhmää voidaan käyttää sosiaalityössä persoonallisen kasvun aikaansaamiseen ja sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseen ja poistamiseen. (mt., 183–139.) Ryhmätyö on sosiaalityön menetelmä, jolla voidaan auttaa ryhmiä ja yksilöitä ratkaisemaan henkilökohtaisia, ryhmän, organisaation tai yhteiskunnan tasolla olevia ongelmia. Ryhmätoimintana tapahtuva sosiaalityö ei korvaa yksilösosiaalityötä, vaan niitä käytetään rinnakkain. (Levamo 2007, 70)

Sosiaalityöntekijälle ryhmän käyttäminen ja ryhmätyö ovat yhteiskunnallista toimintaa eli yksilöiden auttamista ryhmäkokemuksen kautta toimintakykyiseksi ja yhteiskunnan muuttamista ryhmien avulla. Tähän pääseminen edellyttää kuitenkin ryhmässä, että ryhmätoimintaan osallistuvat kyseenalaistavat toiminnan päämääriä ja menettelytapoja sekä huomioivat yhteiskunnalliset seuraukset. Ohjaajan tehtävä on tukea ryhmäläisiä kehittämään kriittistä tarkastelua niin ryhmän, oman kuin yhteiskunnallisesta arvioivaa ajattelua. Ryhmätoiminta tarkastelu tulee liittää laajempaan yhteiskunnalliseen tarkasteluun. (Jauhiainen & Eskola 1994, 151–152.)

Sosiaalityössä ryhmän käyttäminen kohdentuu ensisijaisesti sosiaalityön päämääriin, kuten Pauliina Levamo (2007, 70) asian ilmaisee on ryhmämuotoiseen sosiaalityöhön liittyvät kehittelyt lähteneet usein käytännön tarpeista ja siitä, että paremmin vastataan asiakkaiden tarpeisiin. Usein kantavana tekijänä on psykososiaalisen tuen tarve sekä vertaisuuden ja osallisuuden vahvistaminen. Raimo Niemistön (1998, 16) mukaan sosiaalityö on kiinnostunut ensisijaisesti yksilöstä ja hänen toimintakyvyn parantamisesta ja tukemisesta. Sosiaalityön kohdistuessa ryhmään mitataan sen onnistumista yksilön toimintakyvyn lisääntymisenä ja sosiaalisten suhteiden vahvistumisena. Ryhmän tunnusmerkkejä ovat tietty koko, tarkoitus, säännöt, työnjako, vuorovaikutus, roolit ja ohjaaja. Tavallisesti ryhmäksi mielletään 2-20 henkilöä, mutta tarkkoja henkilölukumääriä ei voi määrittää. (ks. myös Jauhiainen & Eskola 1994, 14.)

Draaman Paikka-ryhmätoiminta on osa kuntouttavaa työtoimintaa, jossa järjestävänä tahona on sosiaalitoimi ja työvoimatoimisto. Jauhiainen ja Eskola (1994, 22–26) näkevät, että organisaatiolle ryhmä on väline jonkin tavoitteen saavuttamiseen. Ryhmän ja organisaation suhde ei ole aina ongelmaton. Yksittäisen ryhmänjäsenen tarpeet ja tavoitteet voivat joutua ristiriitaan ryhmäkokonaisuuden kanssa, mutta myös ryhmän ja organisaation välillä voi syntyä ristiriitoja. Yhteiskunta vaikuttaa myös ryhmän toimintaan niin taloudellisesti kuin kulttuurillisesti. Yhteiskunta delegoi ryhmän tehtäväksi ihmisten elämän säätelemiseen, normittamiseen ja valvomisen. Heidän sosiaalistamisen yhteiskunnan jäseneksi sekä yhteiskunnan kiinteyttämisen. Yhteiskunnan taloudelliset voimavarat mahdollistavat tai rajoittavat ryhmän toimintaa.

Robert Adamsin (1993, 78–80) mukaan erilaiset itseapu- ja käyttäjävetoiset ryhmät voivat olla voimaantumia. Nämä ryhmät antavat jäsenille positiivisia kokemuksia, mutta eivät välttämättä ratkaise laajempia ongelmia, kuten esimerkiksi työttömyys, huonot asumisolosuhteet. Itseapu- ja käyttäjävetoisia ryhmiä toimiikin käytännössä hyvin monella tavalla ja monella kokoonpanolla. Itseapuryhmät ovat vapaaehtoisia, pieniä ryhmiä, jotka pyrkivät tiettyyn päämäärään vastavuoroisen avun turvin. Nämä ryhmät muodostuvat yleensä vertaisista selviytyäkseen jonkin vamman tai muun ongelman kanssa. Suomessa näitä ryhmiä on perustettu esimerkiksi mielenterveys- tai päihdekuntoutujille. Itseapu-ryhmät keskittyvät tietoisuuden kasvattamiseen ja ryhmäjäsenten voimaantumiseen. Näissä ryhmissä työntekijät tukevat ryhmän perustamisvaihetta, mutta ryhmän alkaessa toimia käyttäjät ottavat ryhmän haltuunsa ja työntekijät väistyvät taka-alalle.

Kajaanin harrastajateatteri on aloittanut vuoden 2002 aikana ympärivuotisen toiminnan. Esitystoiminnan lisäksi se järjestää koulutusta ja tapahtumia sekä tuottaa kesäteatteria. Teatteritoiminnalla on olemassa pitkät perinteet, jonka vuoksi mukana olevat jäsenet tuntevat toisensa monen vuoden takaa. Tutkielmassani yhteisöllä tarkoitan koko harrastajateatteria ja sen jäseniä.

Simo Koskinen (2003, 228) määrittää yhteisön ja yhteisöllisyyden perustaksi jatkuvuuden ja yhteisen kulttuurisen tausta, johon ihmisten identiteetti rakentuu. Yhteisö merkitsee aina myös yksilöitä sitovien yhteisöllisten tai sosiaalisten siteiden, sosiaalisten suhteiden verkostojen olemassa oloa. Yhteisöön liittyy yksilön kannalta tärkeitä symbolisia merkityksiä. Useimmiten yhteisö perustuu paikallisuuteen, tietyt

maantieteelliset rajat omaavaan alueeseen. Yhteisöllisyydelle on useita eri määritelmiä ja se saa eri painotuksia riippuen siitä mistä paikallis-ajallisesta kontekstista asiaa tarkastelee.

Yhteisöllisyys nähdään usein heijastumana ihmisen luontaisesta sosiaalisuudesta. Ihmisen hyvinvoinnille, kasvulle ja kehitykselle on tärkeää kokea kuuluvansa johonkin joukkoon tai yhteisöön. Yhteisöön kuuluva on yhteisön jäsen. Jäsenyys tarjoa yksilölle sisäisen psyykkisen maailman vaatimaa turvallisuutta ja mahdollisuutta samastua yhteisöön tai sen jäseniin. Tällä on merkitystä itsetunnon kasvamiselle ja itsensä hyväksymiselle. Yhteisön yhtenäisyys perustuu ryhmän jäsenten ja ryhmän vuorovaikutukseen. (Hyypä 2002, 24–27.)

Usein yhteisö yhdenmukaistaa yhteisön jäsenet käyttäytymään ja toimimaan samalla tavalla. Yhteisöllisyydellä pyritään vahvistamaan tärkeäksi koettuja arvoja ja ehkäisemään näiden arvojen vastaista toimintaa. Yhteishengen tunne on yksi tärkeimmistä yhteisön ominaisuuksista, se perustuu yhteiseen historiaan, jolla tarkoitetaan yhteistä kulttuuritaustaa. Yhteisöllisyyden kokemukselle on tärkeää tuntemus osallisuudesta. Yhdessä konkreettisesti tekemällä oppiminen on tapa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja ryhmän jäsenten osallisuutta. Yhteisöllisyys syntyy yhteisistä tavoitteista, päämäärästä ja luottamuksesta yhteisön jäseniin. (Kylmäkoski & Pylkkänen & Viitanen 2010, 7–9.)

Ryhmä voi olla aikamme yksilöllistyneelle ihmiselle kiinnekohta ja väylä aktiiviseen yhteiskunnalliseen jäsenyyteen. Liittymällä toisiin ihmisiin voi vaikuttaa erilaisiin toimintajärjestelmiin sekä yhteiskuntaan ryhmätoiminnan mahdollistavan joukkovoiman avulla. Liittymisen puute ja heikot ryhmät haurastuttavat yhteiskuntaa, ne myös syrjäyttävät ihmisen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Tietoisuus yhdistävästä asiasta luo yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä mahdollisuuden aktivoitua toimintaa tarvittaessa. Mitä enemmän yhteisö merkitsee jäsenelle sen merkittävämmäksi hän kokee samoin ajattelevat. Mitä enemmän ihmiset merkitsevät toisilleen sen todennäköisemmin he pitävät yhteisön toiminnan tarkoitusta tärkeänä itselleen. Mitä enemmän he pitävät toisista ja toiminnasta sen enemmän he pyrkivät vuorovaikutukseen ja yhteistoimintaan. Yhteisyys on osallisuutta. (Jauhiainen & Eskola 1994, 28, 46–47.)

Tutkielmani aineistoa kerätessäni olin harrastajateatteri tiloissa kolmen päivän ajan. Havaittavissa oli ihmisten yhteenkuuluvuuden tunne sekä yhteisöllinen ilmapiiri, jonka yhdistän Jauhaisen ja Eskolan näkemykseen siitä, että yhteisön jäsenet kokevat toiminnan merkityksellisenä. Draaman Paikka-ryhmässä mukana olevat nuoret lounastivat ja seurustelivat teatterin yhteisissä keittiötiloissa. Osa tulikin jo paikalle keittiöön istuskelemaan ennen varsinaista ryhmätoiminnan alkamista. Kaikki olivat taloon tervetulleita, eikä kenenkään olemista siellä kyselty tai kyseenalaistettu. Tunnelma talossa oli lempeä ja kotoisa.

Ryhmässä toiminen luo yhteisöllisyyttä ja yhteishenkenä. Toimintaan sitoutuminen ja yhdessä tekeminen sekä yhteinen tavoite edesauttavat yksilön liittymistä osaksi ryhmää ja yhteisöä. Ryhmä-toiminnalla voi olla myös negatiivisia vaikutuksia yksilön elämään. Mikäli ryhmässä on erilaisia valta-asetelmia tai konflikteja eikä niitä käsitellä voi seurauksena olla ryhmän yksittäisten jäsenten pahoinvointia ja eritaytymistä muista ryhmäläisistä. Sosiaalityössä tuleekin tarkoin harkita millaista lisäarvoa ryhmän käyttäminen sosiaalityöhön antaa sekä kenen intressiä ryhmä-toiminta palvelee. Lähtökohtana ryhmä-toiminnalle tulee olla yksilön hyvinvoinnin ja osallisuuden lisääminen.

4 Tutkimuksen teoreettinen taustoitus

4.1 Empowerment ja osallisuus

Tutkielmani keskittyy nuorten kokemuksiin ryhmätoiminnasta ja teatterillisten työmenetelmien käyttämisestä. Saatuja tuloksia tarkastelen voimaantumisen (empowerment) ja osallisuuden näkökulmien avulla. Empowerment sekä osallisuus ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Ilmana kokemusta osallisuudesta ei voi tuntea itseään voimaantuneeksi. Kokemus voimaantumisesta ja valtaistumisesta tapahtuu osana ryhmää. Voimaantumista ja osallisuutta tarkastelen saatujen kokemusten avulla ryhmästä, yhteisöstä ja yhteiskuntaan liittymisestä.

Gretshelin (2002, 50) näkee asian niin, että nuoren osallisuus on nimenomaan tunnetta osallisuudesta, joka välittyy nuoren tarinoista, tunteista, tiedoista ja paikallisista diskursseista. Tunnetta osallisuudesta kuvaa hyvin empowermentin suomalaiset käännökset voimaantuminen ja valtautuminen. Ne kuvaavat samanaikaisesti tunnetta ja kompetenssia. Nuoren tunne pätevydestä ja oman roolin arvostaminen tuovat hänelle kompetenssia ilmaista toiminnalle asettamia odotuksia ja tavoitteita sekä arvioida niiden toteutumista osana yhteisöä.

Empowerment-käsite kehittyi 1960-luvun Amerikassa, jolloin sillä oli selvä poliittinen merkitys. Puhuttiin sorrettujen ihmisten tai ihmisryhmien epätasa-arvoisesta kohtelusta, vallan epätasaisesta jakautumisesta sekä korostettiin yhteisöllisyyden, ryhmähengen ja yhteiskunnallisen toiminnan merkitystä sorrettujen aseman parantamisessa. Siirryttiin yhteisöllisyydestä kohti yksilöllistä valtaistumista, joka korosti yksilön vastuuta ja huolenpitoa itsestään. (Masterson & Owen 2006, 20; Payne 2005, 300.) Settlementiliikkeen perustajalla Jane Adamsille empowerment lähestymistapa tarkoitti toivoa ihmisten elämässä. Adamsille ihminen on tietoinen, luonnostaan hyvä sosiaalinen ja yhteisöllinen olento. (Puurunen & Roivainen 2011, 27.)

Valtaistamisen teoreettisissa määritelmissä on mahdollista kytkeä yhteen monia prosessin, tilan, muutoksen ja toimijuuden ulottuvuuksia. Yksi eri määritelmien ero liittyy valtaistamisen kohdentumiseen joko yksilölliseen tai yhteisölliseen/ryhmien

valtaistamiseen. Pienryhmät ovat näiden suuntauksien leikkauspisteessä. Ryhmä voidaan tällöin ymmärtää yksilötoimijan laajenuksena tai yhteiskunnallisena toimijana. Radikaalissa teoriassa käytännön valtaistumiseen johtava sosiaalityö on usein ymmärretty olevan ryhmämuotoista ja yhteisöllistä työtä sekä rakenteellista vaikuttamista (Kuronen 2004, 280; Hokkanen 2009, 318–319.) Suomalaisessa sosiaalityössä on periaatteessa tiedostettu työn yhteiskunnallinen ulottuvuus ja valtakysymykset, mutta niitä ei ole integroitu käytännön asiakastyöhön (Kuronen 2004, 284).

Kohti aktiivista kansalaisuutta -raportin (2005, 42–49) mukaan osallisuus on kuulumisen ja mukanaolon tunnetta, joka syntyy kuulumisen ja mukanaolon tunteen kautta. Ihminen kokee olevansa osallinen omassa yhteisössä ja yhteiskunnassa työn, harrastusten, osallistumisen ja vaikuttamisen kautta. Tätä osallisuutta kokee suurin osa suomalaista. Kokemus ei-osallisuudesta on lamauttavaa, koska kokemus osallisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta ovat elämän perusedellytyksiä.

Marjaana Seppänen (2001) toteaa, että osallisuus ja osattomuus ovat kytköksissä osallistujan henkilökohtaiseen identiteettiin, verkostoihin ja elämismaailmaan. Vastakohtana tälle voidaan pitää tunnetta osattomuudesta, jossa yksilö ei ole osallinen jostakin yhteiskunnan tärkeänä pidetystä asiasta, kuten sosiaalisista suhteista, työmarkkinoista, taloudellisesta tai yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta.

Järvikoski ja Härkäpää (2004, 138–139) määrittelevät osallisuuden kahdella eri tavalla. Sillä voidaan tarkoittaa kuulumisen ja mukanaolon tunnetta, jolloin ihminen kokee olevansa mukana omassa yhteisössä ja yhteiskunnassa esimerkiksi työn, harrastuksen tai jonkin muun vaikuttavan tekijän kautta. Osallisuuden kokemusta eivät koe esimerkiksi työttömyyden vuoksi syrjäytyneet, koska ihminen kuitenkin haluaa perimmiltään haluaa kuulua johonkin yhteisöön. Sosiaalisen syrjäytymisen avulla osallisuus määritellään tilaksi, jolloin syrjäytymisen riskit ovat pienet. Tämä sosiaalisen osallisuuden mahdollisuus tarkoittaa henkilön mahdollisuutta osallistua aktiivisena yhteisön jäsenenä toimintaan ja hyötyä siitä. Se on myös mahdollisuutta olla osallistumatta.

Michael Perukangas (2010, 6) toteaa, että osallisuus on aina suhteessa johonkin, jolloin se kuvaa tunnetta jonkun tietyn ihmisen suhteesta tai olotilasta suhteessa johonkin tai tapa toimia tietyssä tilanteessa. Osallisuus ei ole optimaalinen ja pysyvä toimintatila, vaan eri ihmiset ovat erilaisin määrin osallisia erilaisilla areenoilla ja erilaisissa tilanteissa. Kuten esimerkiksi joku on enemmän osallinen päätöksentekoon, kun taas jollakin toisella saattaa olla enemmän ilmaisuosallisuutta. Ideaalityyppi osallisuudesta kuvaisi teoreettista henkilöä, joka olisi kaikilla tärkeillä areenoilla motivoitunut, tietoinen ja aktiivinen toimija. Eikä vain toimija, vaan kaikkien tilanteiden ja toimintaedellytyksiensä aktiivinen uudelleenmäärittäjä, näkijä, tekijä ja kokija.

4.2 Nuorten osallisuus

Nuoren osallisuutta määrittäessä ratkaisevaa on mitä sillä tarkoitetaan. Osallisuus on subjektiivinen kokemus, jolloin vain henkilö itse voi määritellä millaista osallisuutta hän kokee. Jollekin voi yhteiskunnassa mukana olo ja osallisuus muodostua hyvin arkisina pidetyistä asioista, kuten uutisten seuraaminen, kun taas toiselle se merkitsee aktiivista mukana oloa politiikassa. Tutkielmassa nuorten osallisuutta tarkastellaan nimenomaan yhteiskunnallisesta perspektiivistä.

Riikka Korkiamäki (2009, 84–87) korostaa, että nuori voi kokea voimakasta osallisuutta kuulumalla johonkin yhteisöön, vaikka eläkin työ- ja koulutusmarkkinoiden ulkopuolella. (ks. myös Suutari 2002, 17). Nämä nuorten tiiviit ja omaehtoiset yhteisöt voivat olla kuitenkin ulkopuolisia kontakteja rajaavia sisäpiirin ryhmiä. Osallisuus merkitseekin nuorelle myös kokemuksellista ja tunneperäistä kuulumista johonkin ryhmään sekä rajanvetoa muiden ryhmien välillä. Osallisuuden ja osattomuuden kokemusta ei voi käytännössä erottaa toisistaan, koska niiden väliset rajat ovat suhteellisia ja ne ovat nuorten itsensä neuvoteltavissa. Osallisuus on kokemuksellinen käsite, jota on vaikea tutkimuksen keinon tavoittaa.

Yhteisöllisyyden paradoksina on se, että tiivis sitoutuminen yhteisöön voi tuottaa ulkopuolisuutta. Yhteisön jäsenille yhteisö merkitsee osallisuutta, kiinteyttä, tukea ja luottamusta, kun taas ulkopuoliselle tämä saattaa tarkoittaa osattomuutta yhteisöllisistä resursseista. Nuoret kokevat aktiivisen yhteisöiden ulkopuolelle sulkemisen

osattomuutena, kun taas yhteisöön kuulumisen koetaan resurssina. Tärkeää on kuuleminen, millä areenoilla nuoret rakentavat yhteisöllistä osallisuutta sekä tämän kuulumisen mahdollisuuden varmistaminen jokaisen nuoren kohdalla. (Korkiamäki 2009, 189.)

Tarja Juvonen (2005, 48–49) toteaa, että nuorten osallisuus määritellään herkästi työelämään, harrastustoimintaan tai koulutukseen osallistumisena. Nykyisessä tilanteessa, jossa työelämä koostuu lyhytaikaista ja tilapäisistä työsuhteista sekä työttömyys ja työssäolojaksoista on tätä osallisuuskäsitettä tarpeen kyseenalaista. Sosiaalityössä yksittäisen asiakkaan tarpeita suhteutetaan usein yleisiin ja yhdenmukaisiin pakkoihin ja velvollisuuksiin. Tämä ei vastaa läheskään aina asiakkaan käsitystä hänen omasta parhaasta. Nuoria pyritään kiinnittämään olemassa oleviin rakenteisiin ja toimintamuotoihin, kuten esimerkiksi hakemaan koulutukseen, joka ei kiinnosta. Nuoren asiakkaan osallisuus perustuu siihen, että hänellä annetaan mahdollisuus valita milloin, mihin ja millä intensiteetillä nuori osallistuu toimintaan.

Suutarin (2002, 67–81) mukaan nuorten sosiaaliset verkostot muotoutuvat lapsuuden perheestä, lähisuvusta, kavereista ja ystäväistä. Nuorille omat luonnolliset verkostot ovat edellytys selviytymiselle, koska ne mahdollistavat osallisuuden silloin, kun virallinen sija yhteiskunnassa on jää saavuttamatta. Nuorten kokemus marginaalissa elävien sosiaalsiin verkostoihin on ristiriitainen. Se voi olla samanaikaisesti osallistava, mutta tuottaa samalla kokemuksen sivullisuudesta. Tämä sivullisuuden ja osallisuuden samanaikainen kokeminen voi tuottaa nuorelle samanaikaisesti tunteen syrjäytymisestä valtavirrasta sekä tunteen kiinnittymisen samanlaisessa elämäntilanteessa oleviin.

Ulkopuolelta katsottuna nuorten yhteisöt näyttävät joko hyvinä tai huonoina, oikean- tai vääränlaisena. Nuorten omat kokemukset yhteisöistä jäsentyvät positiivisesta tai negatiivisesta elementeistä neuvottelevana sekä-että- tilana. Tärkeää on kuitenkin sen kuuleminen millä areenoilla nuoret itse rakentavat yhteisöllistä osallisuutta. Tärkeää on myös varmistaa, että jokainen nuori tulee kuulluksi. Huomioitavaa kuitenkin on, että nuorten omatkin määritelmät osallisuudesta perustuvat yhteisössä vallalla oleviin osallisuuden määritelmiin ja nuorten käsitemaailma myötäilee yhteiskunnan arvoja ja normeja. (Korkiamäki 2009, 192.)

Osallisuutta voidaan vahvistaa erilaisia työmenetelmiä hyödyntämällä. Muun muassa nuorille suunnatut työpajat ovat tarjonneet erilaista pajatoimintaa syrjäytymisvaarassa oleville nuorille jo vuosikymmeniä. Perukankaan (2010, 18) tutkimuksen mukaan työpaja on antanut nuorille mielekästä tekemistä, elämärytmin, uusia ystäviä, virikkeitä opiskelu- ja työnhakuun sekä ilmaisukanavan työn tekemisen kautta. Perukangas näkee, että työpajoilla on tärkeä osuus syrjäytymisvaarassa olevien nuorten osallistamisessa yhteiskunnan jäseniksi, työmarkkinatoimijoiksi sekä oman elämänsä subjekteiksi. Työpajalla olevien nuorten kokemus osallisuudesta riippuu siitä, mitä yhteiskunnallinen osallisuus ymmärretään ja miten sillä tavoitellaan. Mikäli se ymmärretään niin, että nuorten työllistymis- ja opiskeluvälmiudet ja kansalaisvälmiudet kohdentuvat pajavalmennuksessa voidaan pajojen sanoa lisäävän nuoren osallisuutta. Mikäli osallisuudella tarkoitetaan esimerkiksi päätösosallisuutta on pajavalmennuksen lisäarvon osoittaminen silloin vaikeampaa.

Laaja-alaisesti ymmärrettynä osallisuus on osallistumista, osallistamista sekä valtaistamista ja voimaannuttamista (empowerment). Ymmärrän osallisuuden ihmisen kokemuksena vaikuttaa oman elämänsä ”käsikirjoitukseen” sekä mahdollisuutena päättää elämän keskeisistä tapahtumista, kuten esimerkiksi koulutus ja ammatti. Osallisuuden tunteessa mielestäni on kysymys myös vallasta sekä vastuusta omaa elämää rakentaessa ja määrittäessä. Osallisuuden kokemus on subjektiivinen ja sen määrittelijänä tulee aina olla henkilö itse.

4.3 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruus tuo mieleen paljon erilaisia tunteita ja mielikuvia. Nuoruus voi olla esimerkiksi uuden oppimisen aikaa, kuohuvia tunteita aina elämän synkkyydestä autuaaseen onneen, uudenlaisia ja jännittäviä kokemuksia, virheistään oppimista, rajojen koettelua. Meillä jokaisella on kokemusta nuoruudesta sinä aikakautena, kun olemme nuoruuttamme eläneet.

Tutkielmani haastellut nuoret olivat haastattelu hetkellä iältään 21-29 -vuotiaita nuoria aikuisia. Vaikka tähän ikäryhmää kuuluvilla onkin jo huomattavasti erilaisia kehitystehtäviä, kuin esimerkiksi alle 20- vuotiailla nuorilla on todennäköistä, että vielä

tässäkin iässä nuoruuteen kuuluvat kehitystehtävät tulee huomioida. Nuoruuteen kuuluvat niin identiteetin löytämisen kuin oman paikan etsimisen kuuluvat haasteet. Nämä kehitystehtävät voivat aiheuttaa muun muassa opiskelujen keskeyttämistä ja opintojen viivästymistä oikeaa ammattialaa etsiessä.

Kari Turunen (1996, 132–133) korostaa, että nuoruuden ikävaiheessa yksilö joutuu syvemmin tekemisiin sosiaalisen todellisuuden kanssa ja hän kohtaa ympäröivän sosiaalisen järjestelmän. Näissä kohtaamisissa hän rakentaa persoonallisia valmiuksiaan. Turunen kutsuu tätä ikävaihetta sosiaalisen kehityksen vaiheeksi, jolloin nuoret eivät ole vielä järjestelmän uhreja, vaan saattavat kuunnella tuntojaan asioiden yhteydessä ja havaita niiden oikean tilan. Tätä luovuuden vaihetta tulisi kuunnella eikä laittaa nuoria johonkin tiettyyn kaavaan.

”Maailman matkailu” ja uusien virikkeiden sekä aatteiden kokeilu voivat tuoda nuorelle uusia virikkeitä sekä kehittää häntä ihmisenä. Tosin nuori saattaa joutua myöskin kyseenalaisten aatteiden ja ihanteiden piiriin, jotka ovat tuhoavia ja joskus levottomuus sekä siirtyminen paikasta toiseen lyövät yli. Silloin mikään ei tunnu riittävän mielenkiintoiselta ja tyydyttävältä. Nuori aikuinen on aikansa kansalainen, aikalainen. Nuori imee itseensä ympäröivän maailman ja kulttuurin virtauksia sekä henkistä ilmapiiriä. Se mikä vallitsevista virtauksista tai järjestelmistä tarttuu nuoreen voi olla sattumanvaraista, mutta luultavasti niihin liittymien vastaa jotenkin henkilökohtaisiin tarpeisiin. (mt., 134–135.)

Tony Dunderfelt (1997, 99) kutsuu tätä aikaa etsikkoajaksi, jolloin nuori etsii aikuisuuden kynnyksellä omaa paikkaansa yhteiskunnassa sekä varsinkin omaa itsenään. Tärkeimmäksi kysymykseksi nousee ”mitä minä todella haluan tehdä?”. Etsikkoaika on monessa tapauksessa hyvä ratkaisu, koska monipuolinen maailman kohtaaminen herättää ihmisen yksilöllisyyden.

Dunderfeltin (1997, 100–105) mukaan varsinainen aikuisuuden vaihe alkaa noin 18-22 ikävuoden tienoilla, vaikka tarkkoja vuosilukuja on mahdotonta antaa. Suomen lain mukaan ihminen on täysi-ikäinen 18-vuotiaana ja on täysin vastuullinen teoistaan ja päätöksistään yhteiskunnan edessä. Kaikki kuitenkin tietävät, että aikuisuus ei ole riippuvainen päivämäärästä vaan aikuisuuden prosessi jatkuu läpi elämän. Tähän

ikävaiheeseen liittyvät oman persoonallisuuden jäsentymisen ja oman yksilöllisen minuuden etsimistä sekä omien opittujen toimintamallien, arvojen ja asenteiden kohtaamisen haasteet.

Turusen (1996, 136) huomio, että jokaisella ikävaiheella on omat kehitystehtävänsä eli paineet käydä läpi joitakin kokemuksia ja selvittää itselleen joitakin asioita. Kyse ei ole pelkistä ongelmista, vaan myös ajanvirtauksesta johtuvista ristipaineista, joista voi löytyä myös jotain uutta. Juuri siksi nuoruutta on kunnioitettava ja tuettava, vaikka elämässä on aina harhamenonkin vaara. Tällainen etsiskely kuitenkin opettaa ihmistä mikäli se ei johda loputtomiin vaikeuksiin. Varhaisaikuisuudessa esiintyy usein myös tietynlaista ”tulipäisyyttä”, jossa ihanteista pidetään kiinni. Nämä ihanteet eivät aina ota huomioon elämän realiteetteja, mutta niihin kätkeytyy kuitenkin monesti tietynlaisia kehityksensiemeniä, jotka tulevat kokemuksen kautta todellisimmaksi.

Nuoruuteen kuuluu tietynlainen itsensä korottaminen, joka tarkoittaa keskittymistä omiin suunnitelmiin ja haaveisiin sekä elämäniloa ja toivoa. Tämä kuuluu asiaan, vaikka se voi johtaa joissakin tapauksissa kiusallisiinkin tilanteisiin ja ristiriitoihin. (Turunen 1996, 141.) Nuoren aikuisen elämä voi olla hyvin itsekeskeistä, vaikka ei sitä pysty hahmottamaan tai myöntämään. Tässä itsekeskeisyydessä kokeminen on omien tunnelmien ja mielikuvien sekä intuition varassa. Asioita voidaan tehdä myös puurtamalla, mutta silloin siinä on oltava hyvä yllyke, kuten mahdollisuus saada töitä tai hyvää palkkaa. (Dunderfelt 1997, 109.)

Erik H. Eriksonia (1983) mukaillen Dunderfelt (1997, 246) esittää, että psykososiaalisen kehitystehtävä -teoriaan varhaisesta aikuisuudesta, kuuluvat aidon läheisyyden tunne sekä oman paikkansa etsiminen ja ihmissuhteet. Läheisyys voi olla rakkautta, mutta myös vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja solidaarisuutta ihmisten, aatteiden ja ryhmien kesken. Läheisyyden vastakohta on eristäytyneisyys, joka tulee siitä kokemuksesta, ettei minua tai jotain ominaisuuttani hyväksytä. Tämä eristäytyneisyys voi kasvaa vihamieliseksi ja se voi kohdistua asenteensa luuloteltuun tai todelliseen viholliseen. Varsinaista nuoruuden aikaa on vaikea tarkalleen määrittellä.

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Draaman Paikka

Kajaanin harrastajateatterissa on toiminut vuoden 2011 alusta alkaen Myrsky-hankkeen projektirahoituksella rahoittama Draaman Paikka- teatteriryhmä. Toiminta on osa Suomen lasten- ja nuortensäätiön Myrsky-hanketta maaliskuusta 2012 alkaen. Toiminta on tarkoitettu työttömille yli 18 -vuotiaille nuorille. Toiminta on saanut jatkorahoitus myös vuoden 2013. Toiminnan vetäjinä on kaksi ammattikorkeakoulusta valmistunutta teatteri-ilmaisunohjaajaa. (ks.lisää www.kajaaninharrastajateatteri.fi)

Draaman Paikka -ryhmä harjoittelee noin kolmena päivänä viikossa neljän tuntia päivässä. Työkeinoina ryhmässä käytetään perinteisiä teatteri-ilmaisun keinoja sekä erilaisia ryhmäharjoituksia. Ryhmät ovat valmistaneet eripituisia esityksiä, joita on esitetty niin Kajaanin harrastajateatteri tiloissa kuin myös seminaaritapahtumissa. Esitysten tekstit ovat nuorten itsensä tuottamia. Kajaanin harrastajateatterilla on toimitilat Kajaanin keskustassa. Talo on lämminhenkinen vanha puutalo, jossa on niin toimisto kuin harjoittelu ja näyttämötilat. Haastatteluaineistoa kerätessäni Draaman Paikka -ryhmä valmisti pientä esitystä Kajaanin harrastajateatterin tiloihin, jonka harjoituksiin osallistun kahden päivän aikana.

Sain tietää Draaman Paikka-teatteriryhmästä kartoittaessani nuorten teatteriryhmiä Pohjois-Suomen alueella. Tutkimusongelman sekä tutkimuksen tehtävät ohjasivat sitä, millaisesta ryhmätoiminnasta olin kiinnostunut. Koska tutkin syrjäytymisvaarassa olevia nuoria on ryhmän toiminnan tavoitteet sekä kohderyhmä tutkimussuunnitelmani mukaiset. Jouni Tuomen ja Anneli Sarjajärven (2009, 140) mukaan tutkimuksen luotettavuutta lisää tietä perusteella tutkimuksen tiedonantajat on valittu, miten heihin otettiin yhteyttä, montako henkilöä kaikkiaan tutkimuksessa on jne. sekä tutkijan –ja tiedonantajan suhde, arvio siitä miten suhde toimi ja lukivatko tiedonantajat tutkimuksen tuloksia ennen niiden julkaisua.

Ensimmäinen yhteydenotto tapahtui ryhmän ohjaajana toimivaan Elsa Lankiseen. Elsa ja ryhmän toisena ohjaajana toimiva Niina Partanen kysyivät nuorten halukkuutta ja suostumusta osallistua tutkielmani informaatioiksi. Tämän jälkeen sovimme vierailuni toteutumisen sekä haastattelujen ajankohdat. Haastattelujen toteutumisesta sekä minun ja haastateltavien välisestä suhteesta kerron enemmän tutkimuksen aineistonkeruun ja analyysin teon yhteydessä.

5.2 Tutkimustehtävät ja -menetelmä

Tutkielmassa tarkastellaan ryhmämuotoisessa teatteritoiminnassa mukana olevien nuorten ryhmäprosessia sekä teatterissa käytettävien työmuotojen merkitystä nuorille. Tutkielmassa on kaksi tutkimuskysymystä:

1. Millä tavalla ryhmämuotoinen toiminta vaikuttaa syrjäytymisvaarassa elävään nuoreen?
2. Millaisia kokemuksia teatterilähtöiset työmuodot antavat nuorelle?

Tutkielman metodologiaksi olen valinnut fenomenologisen lähestymistavan, koska keskityn yksilön kokemukseen ryhmän jäsenenä sekä sen merkitykseen nuorille. Tämä metodologinen lähestymistapa antaa vapauden tarkastella tutkimusaihetta sekä tutkielman kohteena olevaa ryhmää niin, että tutkimuksen edetessä ymmärrys ja tulkinta tutkittavasta ilmiöstä syventyvät. Timo Laine (2010, 28–30) kiteyttää, että fenomenologinen merkitysteoria sisältää ajatuksen, että ihminen on perustaltaan yhteisöllinen. Jolloin merkitykset joita annamme eivät ole meissä synnynnäisiä, vaan ne syntyvät yhteisössä, jossa ihminen kasvaa.

Fenomenologisen tutkimuksen varsinainen tutkimuskohde on kokemus sekä ne merkitykset joita ihminen kokemukselle antaa. Fenomenologia on kuvailevaa tiedettä, jonka menetelmällisenä päämääränä on pysyä kiinni tutkittavassa ilmiössä. Se ei rakenna ”teoriaa” modernin tieteen merkityksen mukaisesti, vaan se pyrkii ilmiön kuvailemiseen sekä löytämään ilmiöstä yleisiä rakenteita. (Miettinen ym. 2010, 12–13.)

Simo Pulkkinen (2010, 31) esittää fenomenologisen oppi-isän filosofi Husserlin keskeisen ajatuksen fenomenologisesta tutkimusfilosofiasta seuraavasti. *”fenomenologia elää lähtökohtaisesti paradoksissa: itsestään selvä on kyettävä näkemään kyseenalaisena ja arvoituksellisena. Eikä fenomenologialla ole mitään muuta tieteellistä päämäärää kuin tämä: muuttaa maailmaa olemisen kaikenkattavan itsestäänselvyys, joka hänelle on kaikista arvoituksista suuri, ymmärrettäväksi selvyudeksi”*.

Tutkielman aineistona olen käyttänyt haastattelujen lisäksi vierailuni aikana saatuja omia havaintoja ryhmän toiminnasta. Saadut havainnot olen yhdistänyt haastatteluaineistoon. Havainnoimalla ryhmää sain tietoa nuorten käyttäytymisestä ryhmässä sekä teatteri-ilmaisullisten keinoista. Juha Virtanen (2006, 165–170) tulkitsee asiaa niin, että fenomenologisen aineiston hankinnan peruslähtökohdat ovat, että aineisto tulee hankkia niin, että tutkija vaikuttaa mahdollisimman vähän kokemuksiin, joita tutkittavat tuovat esiin. Toinen perusedellytys on, että kysymysten laatu on sellainen, että niihin voi vastata mahdollisimman avoimesti niin, että se antaa riittävästi tilaa tutkittavalle tuoda esille kokemiaan mielikuvia ja elämyksiä aiheesta.

Merja Lehtomaa (2005, 192) toteaa, että toisen ymmärtäminen ei ole yksinkertaista. Fenomenologisessa ymmärtämisestä on kyse hetkellisistä ja jälkiä jättävistä kohtaamisista. Tutkijan ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä saa mahdollisuuden tässä kohtaamisessa ihmisten välillä. Miten avoimen ja vuorovaikutteisen tilan tutkija onnistuu kohtaamiselle luomaan, on se perusta koko fenomenologiselle tutkimukselle samoin, kun sen luotettavuuden kuvaus tieteellisenä ilmiönä. Mikäli käy hyvin tutkija tavoittaa sinä hetkenä syvimmän merkityksen sekä kiteyttää sen systemaattisesti toteutetun analyysin avulla yleiseen muotoon. Silloin fenomenologinen tutkimus on pystynyt koskettavassa ja ainutlaatuisessa kohtaamisessa toteutuneen ymmärryksen sekä kiteyttämään sen muotoon, joka on muidenkin käsitettävissä.

Soila Juben-Tupakan (2007, 63–64) mukaan fenomenologisessa filosofiassa pyritään tutkittavan ilmiön ja sen olemuksen eron löytämiseen osana elämisaailmaa, jossa ilmiö ja sen olemus erottuvat toisistaan tutkimuksen prosessissa tapahtuvan tiedostuksen avulla. Ilmiötä koskevat esioletukset, ennakkotiedot sekä esioletuksen tiedostaminen sekä sen jälkeen saatu tieto jäsentyvät tässä prosessissa kehämäisesti.

Tutkielman tekemisessä erityisenä haasteena on toisen kokemuksen ymmärtäminen ja tulkitseminen. Minun ja nuorten välinen suhde haastatteluja tehdessä oli avoin ja luottamuksellinen. Ennen varsinaisia haastattelujen tekoa vietin päivän ryhmässä osallistumalla harjoituksiin ja ryhmän toimintaan. Haastatteluja tehdessä ja käsittelyvaiheessa olen keskittynyt kokemukseen ryhmässä mukana olemisesta ja teatterin parissa toimimiseen. Mielestäni tutkielman kannalta ei ole merkitystä määrittelevätkö tai kokevatko nuoret itsensä syrjäytyneiksi.

5.3 Aineistonkeruu ja analyysi

Tutkielma on laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä – siitä, kuinka ihmiset kokevat ja näkevät reaalimaailman. (Virtanen 2006, 152.) Kvalitatiivinen tutkimusote perustuu eksistentiaalis-fenomenologis-hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan (Metsämuuronen 2006, 88). Eettisesti kestävän kvalitatiivisen kokemuksen tutkimuksen perustana on pyrkimys tavoittaa toisen ihmisen kokemus sellaisena kuin toinen ihminen on sen kokenut (Perttula 2003, 97).

Tutkielman aineiston olen kerännyt teemahaastattelemalla kuutta nuorta sekä tekemällä yhden ryhmähaastattelun, jossa mukana oli viisi nuorta. Tutkijan tulee ratkaista miten aineiston hankkii, havainnoimalla, haastatteluilla, pitämällä päiväkirjaa, videoimalla vai esimerkiksi käyttämällä määrällisiä mittareita (Huovinen & Rovio 2007, 96). Jari Metsämuuronen (2006, 115) mukaan puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu sopiikin käytettäväksi silloin, kun kohteena on intiimit ja arat aiheet, joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita, arvostuksia, ihanteita ja perusteluja.

Haastattelut pidettiin harrastajateatterin tiloissa ja ne kestivät noin puolesta tunnista tuntiin. Haastattelut etenivät teemoittain, jossa apuna käytin etukäteen määrittelemiäni teema-alueita. Teema-alueet ovat tutkimuksessa käytettävien käsitteiden sekä tutkimusongelman mukaisesti määriteltyjä. Tutkimuksen keskeisiä teoreettisia käsitteitä ovat empowerment ja osallisuus. Haastatteluteemoina olivat myös tutkimuksen toimintaympäristö eli teatteri ja ryhmämuotoinen toiminta.

Yksilöhaastattelun teemat:

1. Ryhmässä toiminen
2. Ryhmän vaikutus elämään
3. Teatterin keinojen vaikutus elämää
4. Kokemus osallisuuden lisääntymisestä
5. Esiintymiskokemukset
6. Tulevaisuuden suunnitelmat

Yksilöhaastattelujen tarkoitus oli saada nuorten henkilökohtaista kokemustietoa siitä, millä tavalla ryhmämuotoinen teatteritoiminta on vaikuttanut heidän elämäänsä. Haastattelujen alussa nuoret kertoivat myös opinnoistaan, työkokemuksistaan ja aikaisemmista työvoimapolitiittisista toimenpiteistä sekä perhetilanteesta. Haastatteluissa en ole kysynyt nuorten mahdollisista päihde- ja mielenterveydellisiä ongelmista tai hoitosuhteista, koska ne eivät tutkimuskysymyksieni kannalta relevanttia tietoa. Haastattelutilanteissa useamman nuoren kohdalla nämäkin aiheet tulivat kuitenkin esille. Muutaman nuoren kohdalla esille nousivat sosiaalisiin tilanteisiin liittyvät jännitykset, jopa siinä määrin, että se oli vaikeuttanut asiointi ruokakaupassa. Myös muita mielenterveydellisiä ongelmia kuten masennusta ja paniikkihäiriötä esiintyi nuorten puheissa.

Haastattelut etenivät vapaamuotoisesti ilman tarkkaa järjestystä kuitenkin niin, että kaikki teema-alueet tulivat käsiteltyä. Haastateltavat kertoivat omasta tilanteestaan, ryhmään tulostaan sekä ryhmässä olemisestaan avoimesti. Luonnollisesti päivän tuttavuuden jälkeen jotkut haastateltavista antoivat vain lyhyitä vastauksia, kun taas toiset vastasivat kysymyksiin hyvinkin syvällisesti omaa elämäänsä pohtien. Tunnelma kaikissa haastattelutilanteissa oli rauhallinen ja intiimi. Joidenkin teemojen kohdalla voitiin viipyä hetki pidempään, kun taas toiset teemat jäivät vähemmälle huomioille. Haastateltavat saivat haastattelun lopussa kertoa vapaasti itselleen tärkeistä asioista ja ajatuksista.

Jari Eskola ja Juha Suoranta (2003, 86) tähdentävät, että tutkija huolehtii siitä, että kaikki teema-alueet tulevat käsitellyksi. Haastattelijalla on jonkinlainen tukilista, jonka avulla käsiteltävät aiheet käydään läpi. Avainkysymys tutkimushaastattelussa on luottamus. Hyvä ja myötäelävä haastattelija voi saada haastateltavasta irti asioita, joita tämä ehkä itsekään ei olisi uskonut kertovansa kenellekään. Haastattelut antavat syventävää ja kokemuksellista tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

Yksilöhaastattelujen jälkeen tein vierailuni viimeisenä päivänä ryhmähaastattelun. Ryhmähaastattelun tarkoituksena oli saada ryhmän yhteinen näkemys ja kokemusta siitä millaisena he ryhmän kokevat sekä miten ryhmän toiminta on huomioitu yhteisön ulkopuolella. Sirkka Hirsjärvi ja Helene Hurme (2008, 61) toteavat, että ryhmähaastattelulla on erityinen merkitys silloin, kun halutaan selvittää miten henkilöt muodostavat yhteisen kannan johonkin ajankohtaiseen kysymykseen. Menetelmä sopii myös hyvin tietojen saamiseen haastateltavien sosiaalisesta ympäristöstä.

Ryhmähaastattelussa yritin kohdistaa kysymykset niin, että kaikki nuoret osallistuisivat niihin. Pääsääntöisesti kysymyksiin vastasi ryhmätoiminnassa toistamiseen jo mukana olleet nuoret. Keskustelu eteni pitkälle kysymysten mukaisesti. Joistakin aiheista keskustelua syntyi hyvinkin runsaasti, varsinkin ryhmän esiintymiskokemuksia saivat haastateltavat innostumaan ja jopa liikuttumaan saamastaan yleisön palautteesta kertoessaan.

Ryhmähaastattelun teemat:

1. Esityksistä saatu palaute
2. Julkisuus
3. Ryhmän ilmapiiri

Hirsjärvi ja Hurme (2008, 61–63) kuvailevat, että ryhmähaastattelu on keskustelua, jonka tavoite on kohtuullisen vapaamuotoinen. Osanottajat kommentoivat asioita melko spontaanisti ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavana olevasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelulla on erityinen merkitys silloin, kun halutaan selvittää, miten henkilöt muodostavat yhteisen kannan johonkin ajankohtaiseen kysymykseen. Sen avulla saadaan nopeasti tietoa samanaikaisesti usealta vastaajalta.

Haastatteluaineiston ensimmäisessä käsittelyvaiheessa kuuntelin haastattelut ja siirsin ne helpommin käsiteltäväksi tekstikäsittely-ohjelmaa käyttämällä. Ohjelman avulla kirjoitin haastattelut sanatarkasti puhtaaksi eli litteroinnin aineiston. Litteroinnin tarkkuudelle ei ole olemassa yksiselitteistä ohjetta, vaan se riippuu tutkimustehtävästä ja -otteesta kuinka tarkkaan litterointi suoritetaan (Hirsjärvi & Hurme 2008, 139–140).

Aineistoa litteroidessa kirjoitin puhtaaksi vain puhutut sanat, en taukoja, huokaisuja tai muita ääntelyjä, koska ne eivät ole tutkielman kannalta merkityksellisiä. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 38 sivua. Luin litteroidut haastattelut läpi useamman kerran, jonka jälkeen jätin aineiston hetkeksi aikaa. Palattuani viikon kuluttua aineiston pariin ryhdyin etsimään haastatteluteemoihin mukaisesti luokiteltuja teemoja, jotka niputin omaksi ryhmäksi. Tämän tein värikynä-alleiviivausta käyttämällä, koska tämän suuruista aineistoa pystyi käsittelemään ilman tietokone-ohjelmaa.

Tutkimusaineiston jäsentelyn olen tehnyt teemoittamalla tutkimuksen kannalta relevantit aineistossa esiintyvät kohdat, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin sekä teoreettiseen viitekehykseen. Tematisoinnissa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmia valaisevia teemoja. Tekstimassasta on ensin pyrittävä löytämään ja erottelamaan tutkimusongelman kannalta relevantit aiheet.

(Eskola & Suoranta 2003, 174.) Mikäli aineisto on kerätty teemahaastattelulla se on aineiston koodauksen oivallinen apuväline. Aineistosta seulotaan sellaiset kohdat, jotka kertovat teemahaastattelurungon pohjana olevasta teoreettisesta viitekehyksestä. (Eskola & Suoranta 2003, 152; Eskola & Vastamäki 2001, 41.) Asiakokonaisuuksia syntyi alustavasti kolme erilaista teemaa tekemäni haastattelurunkoa apuna käyttäen ;

1. Omat henkilökohtaiset kokemukset
2. Ryhmän ja yhteisön merkitys
3. Yhteiskunnallinen merkitys

Kokonaisuus, jota teemahaastattelun avulla voidaan lähestyä pirstoutuu sen käsittelyvaiheessa. Kun tehdään päätelmiä laajemmista kokonaisuuksista on tiedostoja yhdistettävä teema-alueittain. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 142.) Teemahaastattelun teemat muodostavat jo jonkinlaisen aineiston jäsenyyden, josta analyysivaiheessa voi lähteä

liikkeelle (Eskola & Suoranta 2003, 151; Tuomi & Sarajärvi 2009, 93).

Varsinaisella analyysillä tarkoitetaan siis sitä, että tutkija lukee aineistonsa riittävän useaan kertaan ja esittää siitä oman tulkintansa (Eskola 2010, 191). Tutkimuksen haastatteluaineiston olen lukenut useamman kerran ja koska haastatteluaineisto on suppea, olen käyttänyt tutkimusaineistona myös omia havaintojani. Nämä omat havaintoni olen liittänyt haastatteluista saatuihin tuloksiin. Laadullisen aineiston analyysissä aineisto järjestetään sellaiseen muotoon, että siitä voidaan eritellä vastausten etsimiset tutkimusongelmiin. Aineiston muodollisen järjestämisen jälkeen rakennetaan merkityksiä esittämällä kuvauksia ja tulkintoja sekä tekemällä päätelmiä ja tulkintoja. (Eskola & Suoranta 2003, 225.)

Tutkielman analyysin olen tehnyt Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2009, 97) esittämän teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Teoriaohjaava sisällönanalyysissä aikaisempi tieto ohjaa ja auttaa analyysia. Analyysissä tulee tunnistaa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta sen ei tarvitse olla aikaisempaa teoriaa täysin vastaavaa. Tutkimusaineisto voidaan kerätä hyvinkin vapaasti, mutta viimeistään analyysin loppuvaiheessa tuodaan mukaan aikaisempi teoria, jonka mukaan uutta tietoa jaotellaan.

Teoria on vahvasti läsnä aineiston analyysivaiheessa tutkijan omaksumana näkemyksenä tutkittavasta ilmiöstä sekä tavoilla määritellä ja käyttää erilaisia käsitteitä (Rastas 2010, 79). Aineistosta esille tulevat ilmiötä kuvaavat teemat asetetaan ensin yläkategoriahin, jonka jälkeen voidaan aineistoa pilkkoa pienempiin alakategoriahin. Laadullisen aineiston analyysissä aineisto järjestetään sellaiseen muotoon, että siitä voidaan eritellä vastaukset tutkimusongelmiin. Aineiston muodollisen järjestämisen jälkeen aineistosta rakennetaan merkityksiä esittämällä kuvauksia sekä tekemällä päätelmiä ja tulkintoja. (Eskola & Suoranta 2003, 174.)

Eskola ja Suoranta (2003, 81–82) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa tarvitaan kahdenlaista teoriaa, joista toinen on taustateoria, jota vasten aineistoa voidaan tarkastella. Toiseksi teoriaksi tarvitaan tulkintateoriaa, joka antaa tutkijalla kysymykset, joihin etsitään vastauksia. Tutkielmani tulkintateorianä on empowerment eli voimaantumiseen ja valtautumiseen pyrkivä teoria.

Aineiston analyysissä olen käyttänyt yhdistävinä luokkina sosiaalteoreetikko Robert Adamsin tulkintaa voimaantumisesta. Robert Adamsin (1993, 40–43) mukaan voimaantumista tapahtuu viidellä tasolla: itse, lähiverkosto, ryhmä, järjestö ja yhteisö. Adamsin mukaan voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä henkilökohtainen ja sosiaalinen tapahtuma. Voimaantuminen edellyttää kuitenkin tietynlaiset olosuhteet, kuten vapauden valita ja turvalliseksi koetun ilmapiiri, jossa ihmistä pidetään aktiivisena, luovana ja vapaana toimijana. Vaikka Adams ei kiinnitä huomioita yhteiskunnalliseen osallisuuden lisääntymiseen ja valtautumiseen tutkielmassani olen käyttänyt sitä eräänä yhdistävänä tasona.

Tuomi ja Sarajärven (2009, 110–112) luokittelussa aineistosta esiin nostetut pelkistykset muodostavat analyysin edetessä erilaisia *alaluokkia*. Alaluokkien yhdistelyllä puolestaan saadaan aikaan *yläluokkia*. Yläluokista voidaan vielä muodostaa *pääluokkia* ja pääluokista edelleen niitä kokoavia *yhdistäviä luokkia*. Näin analyysi etenee empiirisestä kohti käsitteellistä jäsennyttä ja yksittäisistä ajatuksista kohti yleisemmän tason käsitteellisiä ilmaisuja. Tässä tutkielmassa olen soveltanut Tuomi ja Sarajärven mallia niin, että olen etukäteen määritellyt millaisia voimaantumisen tasoja haluan tutkimuksessa selvittää. Näitä yhdistäviä luokkia kuvaavat analyysissä henkilökohtainen, yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen taso.

YHDISTÄVÄ LUOKKA	PÄÄLUOKKA	YLÄLUOKKA	ALALUOKKA
Henkilökohtainen taso			
Yhteisöllinen taso			
Yhteiskunnallinen taso			

Kuvio 1. Yhdistävien luokkien eri tasot

Luokittelurunkoni yhdistävät luokat kuvaavat ja ylimpiä teemallisia tasoja, joihin liittyen olen tulkinnut vastaajien käsittelevän aihetta. Yhdistävistä luokista *henkilökohtainen taso* tarkastelee vastaajien ajatuksia millaisia kokemuksia nuorilla on teatteri-ilmaisullisista keinoista ja ryhmästä. *Yhteisöllinen taso* tuo esiin vastaajien kokemuksia millaisena he ovat ryhmässä ja yhteisössä olon kokeneet. *Yhteiskunnallinen taso* on ilmentää vastaajien näkemyksiä siitä millä tavalla toiminnassa mukana olo vaikuttanut yhteiskuntaan kiinnittymiseen ja osallisuuden lisääntymiseen.

Litteroidusta tekstistä olen pelkistänyt ilmaisut, joiden pohjalta alaluokat ovat muodostuneet. Yläluokat kuvaavat niitä tekijöitä, jotka olen yhdistänyt samaan kategoriaan pelkistettyjen alaluokkien ilmaisujen pohjalta. Pääluokat sisältävät ne teemojen pohjalta syntyneet luokat, jotka avaavat kutakin yhdistävää luokkaa. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 157) toteavat, että aineiston tarkka eteneminen ja analyysin jokainen vaihe tulee kirjoittaa auki selkeästi, loogisesti ja johdonmukaisesti siten, että lukija voi seurata sitä polkua miten tuloksiin on päädytty. Tutkimuksessa tulee näkyä kaikki prosessit ja teoreettiset rakennelmat, joiden avulla tutkija on päätenyt esittämiinsä tuloksiin.

6 Tutkimuksen tulokset

6.1 Tutkimuksen eettisyys

Tutkija voi ainakin yrittää tunnistaa omat esioletuksensa ja arvostuksensa. Tutkimuksen objektiivisuus syntyy nimenomaan oman subjektiivisuuden tunnistamisesta. Tutkimuksellisessa olemisessa kaikkien asioiden pitäisi olla tiedostetusti epäselviä, ettei mitään oleellista jää itsestäänselvyyksien piiriin. (Eskola & Suoranta 2003, 17–18; Huovinen & Rovio 2007, 97.) Tutkijalla voi olla vahva, mutta refleктоimaton esiymmärrys tilanteesta, jolloin hän lähestulkoon tietää mistä on kysymys. Tutkijan tulee olla tietoinen mikä hänen positionsa tutkimuksessa on sekä reflektoida sitä koko tutkimuksen ajan. (Ronkainen ym. 2011, 72.)

Eksistentiaalis-fenomenologisessa psykologian tieteenfilosofiassa tehdään ero esiymmärryksen ja varsinaisen ymmärtämisen välille (Niskanen 2005, 108). Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa tutkijan tulee kirjoittaa auki omat ennakkokäsitykset ilmiöstä (ontologinen erittely) ja analyysin aikana suhtautua niihin tietoisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96).

Tutkijana olen pohtinut etukäteen omia ennakkoajatuksiani aihetta valitessa tai pikemmin aiheen valitessa minut. Olen toiminut harrastajateatterissa yli kymmenen vuotta. Tänä aikana minulle on syntynyt tietynlainen esiymmärrys teatteritoiminnan vaikutuksesta yksilön elämään. Kokemukseni mukaan teatterin keinot sekä itsensä ”esille laittaminen” ovat itsetuntoa lisäävä tekijä. Onnistumisen kokemukset antavat rohkeutta kohdata muita vastaavanlaisia tilanteita. Tutkielman aineiston käsittely- ja analyysivaiheessa olen pyrkinyt muistamaan omat positiiviset kokemukset ja ”häivyttämään” ne tutkimuksen tuloksia analysoidessa sekä huomioimaan myös erilaiset näkökulmat.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 131) korostavat, että tutkimuksen eettisyyteen kuuluu myös luottamuksellisuus eli tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja ei luovuteta ulkopuolisille eikä tietoja käytetä muuhun tarkoitukseen. Kaikkien osallistujien on jätävä nimettömäksi elleivät he ole antaneet lupaa sen paljastamiseen sekä oikeus odottaa tutkijalta vastuuntuntoa, tutkijan on noudatettava lupamiansa sopimuksia.

Ennen haastatteluja kerroin haastateltaville, että haastatteluaineistoa käsitellään ja säilytetään vain tutkijan hallinnoiman tiedostolla. Tutkimukseen osallistuneiden anonyymiydestä olen huolehtinut niin, että henkilöiden nimiä ja ryhmän toiminnan ajankohtaa ei julkaista. Ryhmä on tuottanut esityksiin omaa tekstimateriaalia, joiden käyttämiseen tutkimuksen raportoinnissa olen pyytänyt luvan. Kaikki tutkimuksen informaattikot ovat osallistuneet aineiston keräämisiin vapaaehtoisesti.

Yleistäen voidaan sanoa, että ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan. Tutkittavien suojaan kuuluvat se, että tutkijan on selvitettävä osallistujille tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit sekä se, että osallistuja tietää mistä tutkimuksessa on kyse. Tutkittavien suojaan kuuluu myös vapaaehtoinen suostumus, tutkittava voi kieltäytyä missä tutkimuksen vaiheessa tahansa osallistumisensa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.)

Ensimmäisellä tapaamiskerralla ryhmän kanssa kerroin, että olen tekemässä pro gradu-opinnäytetyötä Lapin yliopistolle. Kerroin myös miksi olen kiinnostunut kyseisestä aiheesta ja tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteet. Vielä siinä vaiheessa en osannut tarkkaan sanoa tutkimuksen analyysin toteutuksesta. Olen luvannut lähettää pro gradu-työni sen valmistumisen jälkeen Kajaanin harrastajateatterille, jossa nuoret voivat käydä sen lukemassa. Nuoret eivät ole lukeneet tai kommentoineet esittämiäni tuloksia tutkielman tekovaiheessa.

Erityistä eettistä pohdintaa minulle on aiheuttanut tutkielmassani käyttämäni syrjäytymis-käsite. Tämän käsitteen käyttöön ja ilmiö tarkastelemiseen olen päätenyt siksi, koska yhteiskunnallisessa keskustelussa syrjäytymistä käytetään usein kaiken selittävänä syynä nuorten ongelmiin. Tässä keskustelussa syrjäytyminen ymmärretään suppeasti koulutuksen tai työelämän ulkopuolella elämisenä eikä niinkään subjektiivisena kokemuksena. Riskinä näenkin tutkimukseen haastateltavien leimautumisen, joko muiden tai itsensä taholta.

Oikealla käsitteiden muodostuksella, teorian johtamisella ja otannalla sekä hyvällä asetelmalla voidaan parantaa tutkimuksen validiteettia. Tutkimuksen sisäinen valideetti tarkoittaa tutkimuksen omaa valideettia, johon vastataan kysymyksillä ”ovatko käsitteet oikeita? ja onko teoria oikein valittu? ja onko mittari oikein muodostettu? Tutkimuksen

ulkoinen valideetti tarkoittaa sitä, onko kyseinen tutkimus yleistettävissä. (Metsämuuronen 2006, 48–56.) Tutkielmassani tutkimusmateriaalia on suppea. Tutkimustulosten yleistettävyyttä olen pyrkinyt lisäämään tuloksia liittämällä ja vertaamalla niitä aikaisempiin vastaavanlaisiin tutkimuksiin.

6.2 Yksilöllinen kokemus ”ollu semmonen pelastusrengas”

Haastattelujen teko vaiheessa nuoret olivat olleet Draaman Paikka-ryhmässä noin kolmen kuukauden ajan. Tunnistamisen vuoksi en mainitse ajankohtaa, jolloin ryhmä on toiminut enkä merkitse haastattelu-otteisiin ikää. Osa nuorista oli osallistunut toimintaan jo edellisellä kerralla, joten neljällä nuorista oli ryhmässä toimimisesta kokemusta pidemmältä ajalta. Kahdelle nuorista ei ollut loppuun suoritettuna ammatillista loppututkintoa. Muut olivat valmistuneet ammattiin muutamia vuosi sitten. Kaikilla nuorista oli takanaan yksi tai useampi työharjoittelu tai työelämänvalmennus kokeilu tai työvoimapolitiittinen koulutus. Juha Perttulan (2003, 95) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulokset on esitettävä siinä muodossa, että tutkimuksen ulkopuoliset tahot eivät pysty tutkimukseen osallistuneita tunnistamaan. Tutkimuksen eettiseksi tavoitteeksi nousee se, että tutkittava tunnistaa itsensä tutkimustiedosta, mutta kenelläkään muulla ei ole siihen mahdollisuutta.

Itseluottamuksen lisääntyminen heijastui tavalla tai toisella jokaisen haastateltavan vastauksissa. Itseluottamuksen lisääntyminen ilmeni muun muassa sosiaalisten taitojen kohentumisena. Pari nuorta kertoi, että vieraiden ihmisten seurassa ei enää ujostellut yhtä paljon, kuin aikaisemmin. Itseluottamuksen lisääntyminen näkyi konkreettisesti myös niin, etteivät kädet enää täriseet sekä muiden ryhmäläisten kanssa uskalsi puhua avoimemmin. Muutama haastateltava kertoi, että joskus muun muassa asiointi kaupassa oli aiheuttanut hankaluutta juuri rohkeuden puutteen vuoksi. Matkalla kauppaan tuntee vaihtelivat puolelta toiselle, sydän hakkaa ja kauppaan menoa viivyteltiin mahdollisimman pitkään.

H1: ”mitä ennemmin on ehkä on eniten ujostellu sitä uusien ihmisiin tapaamista. niin ei nyt enää nykyään sillesti, ei niin ujostelee enää.

H2: ”sillon eka päivänä muistan, kun tulin tänne ja pääsin tänne sisälle niin sitten mulla tärisi kädet ihan hirveesti.” Ei mulla sit enää tärise kädet ja sitten on kiva ku uskaltaa puhua näille mejän ryhmän ihmisille, eikä tarvi ajatella, että ne kaataa pannullisen kuumaa kahvia päälle.”

Katariina Siivonen ym. (2011, 136) toteavat vastaavaa Myrsky-hankkeista tehdyssä tutkimuksessaan. Taiteen tekeminen on tuonut hyvin monille nuorille lisää tyytyväisyyttä, itseluottamusta, ilmaisun rohkeutta ja ilmaisutaitoja, ongelmien jäsentämisen kykyä, yhteisöllisiä taitoja, ystäviä sekä iloa elämään. Nämä ovat asioita, joita monet nuoret ovat itse taiteen tekemisessä arvostaneet. He huomioivat myös, että taiteen tekeminen ei ilman muuta tuota vain näitä myönteisiä vaikutuksia, vaan voi joissakin tilanteissa aiheuttaa myös vastakkaisia vaikutuksia, kuten kielteisiä tunteita.

Siivonen ym (2011, 137–138) mukaan ongelmallista on mikäli nämä kielteiset tunteet ja negatiiviset yhteisölliset suhteet jäävät vallalle, eikä niitä käsitellä. Tutkielmani nuorten haastatteluissa ei esille tullut kielteisiä tunteita tai yhteisöllisten suhteiden problematiikkaa. Tämä voi olla yhteydessä siihen, että haastatellut nuoret olivat ohittaneet iällisesti jo ”myrskyisimmän” nuoruuden ja olivat kuntouttavassa työtoiminnassa. Myrsky-hankeen tutkimuksessa kohderyhmänä oli lähinnä harrastustoimintana teatteria harrastavia murrosikäisiä nuoria.

Itseluottamuksen lisääntymistä kuvaavat kokemukset sosiaalisuuden uudelleen heräämisestä ja sen vahvistumisesta. Pelko erakoitumisesta neljän seinän sisälle oli helpottunut ja ihmisten kanssa toimiminen oli antanut voimavaroja. Intiimissä ryhmätoiminnassa mukana olo oli tuottanut tyytyväisyyttä ja hyvää oloa sekä auttanut kohtaamaan myös muita ihmisiä. Itseluottamuksen lisääntymiseen vaikuttavana tekijäksi yhdistän itsensä voittamiseen liittyvät kokemukset, joita haastateltavat kuvasivat juuri sosiaalisuuden lisääntymisenä.

H4: ”no, minulle se on ainaki ollu sanotaanko suoraan semmonen pelastusrenkas. Että se on antanu hirviästi voimavaroja ku oikeesta määhä erakoivuun. Alaku se oli hankala sillo keväällä ku siihen ensimmäiseen ryhmään menin. Niin ni tavallaan siihen ihmismassan keskelle niinku soluttautua ku kotona kuitenkin ei sitä ihmistä ollu muuta ku puoliso. On ollu kyllä todella mulle voimavara, että olen erittäin kyllä tyytyväinen, että lähin sillon keväällä mukaan.”

H4: ”no, on ne ainaki niinkö omat vahvuudet niinku vahvistunut, että saanut sen käsityksen kummaa sillon alussa alotin täällä, että mä luulin, että se on jääny mulla se sosiaalisuus tavallaan pois, että pystynkö olemaan ihmisten kanssa kontaktissa, mutta seki oli siellä olemassa, mutta se on nyt sitten vaan vahvistunut, että mä pystyn olemaan hirveen avoimesti niiku kaikkien kans tekemisessä.”

Siivonen ym (2011, 185) tähdentävät, että tunteet, niiden ilmaiseminen ja hallinta luovat perustan identiteetin rakentumiselle vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Nuorten rohkeus ilmaista itseään sekä ottaa vahvempi rooli sosiaalisessa tilanteissa sekä ilmaisutaitojen oppiminen ovat mahdollistaneet identiteetin vahvistumisen. Työskentelyssä fiktio on antanut mahdollisuuden ihmisyyden eri puolien tunnustelemiseen, erittelyyn ja ilmaisemiseen. Tämän avulla myös ongelmien käsittelytaito on parantunut ja identifikaation haltuun otto on ollut mahdollista.

Teatteri esitysten ideointiin ja harjoitteluun oli jokainen ryhmäläinen antanut oman panoksensa tuottamalla tekstejä, harjoittelemalla esityksiä sekä esiintymällä. Ennen varsinaista esityksen harjoittelua ryhmäläiset tekivät ohjaajien opastuksella erilaisia teatteri-ilmaisullisia harjoituksia, kuten esimerkiksi äänipallo ja samurai. Alkulämmittelyä käytettiin myös perinteisempiä työmenetelmiä, kuten polttopallo ja piiloleikki. Harjoitukset kestivät yhtäjaksoisesti pieniä taukoja lukuun ottamatta noin 4 tuntia päivässä. Harjoituksia seurattessani huomasin, että nuoret olivat mukana intensiivisesti, keskittyen ohjaajien antamien ohjeiden mukaiseen tekemiseen. Ohjaajat antoivat lempeällä ja kannustavalla puhetyylillä, joskus tarkkojakin ohjeita kohtausten tekemiseen. Nuoret kestivät hyvin esityksen keskeneräisyyden ja kohtausten hiomisen paineet.

Tunnelma harjoituksissa oli leppoisa, joskin hieman kiireinen lähestyvän esityksen vuoksi. Nuoret olivat harjoitusten aikana, replikointia lukuun ottamatta, aika hiljaa. Yhdistän tämän teatterialan ammattilaisten substanssi osaamiseen. Nuoret luottivat ohjaajien näkemykseen ja visiointiin niin kohtausten hiomisen, kuin esityksen kokonaisuuden hahmottamisen suhteen. Kaikkien haastateltavien pohdinnoissa ilmeni jännityksen ja arastelun voittamisen tärkeyden merkitys. Tämä ilmeni uskalluksena tehdä erilaisia harjoituksia sekä ilmaista itseään puheen ja kehon avulla.

H6: ”Et niinku, paljon niinku huomannu miten niin ku on ja se, että kun tänne tulin sillon niin mietin, että en kyllä varmasti mee mihinkään niinku lavalle itekseni tai niinku silleen puhumaan isolle yleisölle ja sitten olinki kuitenkin neljän kuukauden päästä, niin siinä heti alkumetreillä höpöttämässä siinä lavalla niin on se niinku niin sit se fiilis minkä siitä saa. Se on jotenki ihan uskomatonta, et kyllä niinku oli niin tai sillai pysty olee ylpee itestänsä. Ko ei ois ikinä kyllä uskonu, että pystyy semmosta tekemään.”

H4: ”oon erittäin antosana kyllä kokenu. No, alussa sitä vähä arasteli sitä itteensä, että uskaaltaako sitä kaikkeen heittäytyä ihan täysin, mutta nyt on tullu semmonen, että sitä ei enää mieti että sitä mennee vaan täyvellä syvämmellä. Että ku monenlaisia tunteita erilaisissa harjoutuksissa pystyy näitten teatterin keinoin käsittelemään ni se on kyllä mulle ollu tosi antossa.”

Vaikka nuorilla oli sosiaaliin tilanteisiin liittyviä pelkoja oli jokainen voittanut esiintymiseen liittyvän jännittämisen. Esitysten jälkeistä tunnetta nuoret kuvasivat eforisena ja hienona tunteena. Teatterissa käytettyjen harjoitusten avulla erilaisia tunteita oli voinut tunnustella ja käsitellä. Jännittämiseen liittyvä problematiikka voi estää voimaantumiseen liittyvän kokemuksen. Teatterillisten keinojen käyttäminen helpottaa käsittelemään jännittämiseen ja erilaisiin tunteisiin liittyvää ahdistusta. Jännittämisen vähetessä kynnyksessä kohdata myös muita sosiaalisia tilanteita madaltuu.

H5: ”no, se että uskaltanu niinkö mukaan lähtiä, että vuos sitten ko ois kysynyt niin en ikinä ois ollu esiintymässä etes pienelle porukalle että. Semmosta varmuutta tullu siihen.” Se on hauskaa ja välillä niin hirveessä jännityksessä, mutta kyllä se vaan muistaa ja ko se on ohi ni on silleen eforinen olo sille.”

H3 ”tuota, no voin sanoa että vähän on tuota itseluottamusta tullu lissää ja no, ajatuksia heränny yleensäkin tämmösestä niiku ihmisten kanssa olemisesta. Tässä niinkö aika tiiviisti päässyt ja joutunut olemaan ihmisten kanssa. Vähän niikö omaa roolia ihmisten niinkö seurassa, sitä on niinkö miettinyt. Ja vähän silleen niinkö kuka olen, mitä teen. Sellasia ajatuksia on heränny paljon.”

Annukka Häkämies (2005, 112–113) huomioi myös, että yhteisöteatterin osallisuus ja ”teatteriksi tekeminen” mahdollistavat muutoksen ja kokeilut, myös ne jotka ovat mahdottomia todellisuudessa. Yhteisön rohkeuden kasvaessa tekemisen myötä, uskalletaan matkalle myös omien rajojen ylittämiseen. Itsestä löytyy näyttämöllä puolia joita ei tiennyt olevan olemassakaan. Ne tuottavat osallistujalle tyydytyksen ja ilon tunteita. Voimakkaat tunnekokemukset myös merkitsevät oman identiteetin vahvistumista, jolloin ne voimaantuttavat osallistujaansa.

<i>YHDISTÄVÄ LUOKKA</i>	<i>PÄÄLUOKKA</i>	<i>YLÄLUOKKA</i>	<i>ALALUOKKA</i>
Henkilökohtainen taso	Nuorten kokemukset toiminnasta	Itseluottamuksen vahvistuminen	Lisääntynyt avoimuus, uskallus puhua, vähentynyt ujous
		Itsensä voittaminen	Jännittäminen vähentynyt, esiintymisrohkeus, eforinen olo
		Intensiivisyys	huolten unohtaminen, parempi fiilis, huumori, flow

Kuvio 2. Nuorten henkilökohtainen kokemus

Haastateltavien kohdalla itseluottamuksen lisääntyminen oli suurin vaikuttava tekijä, jonka nuoret kokivat omassa käytöksessään muuttuneen. Itseluottamuksen kasvaminen koettiin nimenomaan avoimuuden ja vuorovaikutus taitojen lisääntymisenä sekä ihmisten kanssa toimimisen taitojen parantumisenä. Jorma ja Kristiina Heikkilä (2001, 30–31) näkevät, että voimattomiksi (powerless) itsensä tuntevat ihmiset kasvattavat persoonallista ja sosiaalista voimaa itsessään, jolloin itsetunto vahvistuu ja käsitys itsestä ihmisenä rikastuu. Luottamus omiin kykyihin vahvistuu ja ihminen rohkaistuu kehittämään omaa toimintaympäristöään ja vaikuttamaan omiin olosuhteisiin. Tämä käyttäytymisen muutos vaatii tuekseen persoonan tai ryhmien ja yhteisön vuorovaikutuksen, koska prosessi tapahtuu vuorovaikutuksessa minän sekä ympäristön kanssa.

Voimaantuminen näkyy parantuneena itsetuntona sekä kykynä asettaa ja saavuttaa päämääriä. Se näkyy oman elämän ja muutosprosessin hallinnan tunteena samoin kun toivona tulevaisuutta kohtaan. Voimaantunut ihminen on toiveikas, luova ja osaava. Hän kokee oman tehtävänsä merkittäväksi ja itsensä tarpeelliseksi. Omana itsenä oleminen tarkoittaa, että hän näkee omat vahvuutensa ja mahdollisuutensa, mutta myös puutteet, keskeneräisyyden ja rajallisuuden. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 103-146.)

Yksilön voimaantuminen näkyy itsetunnon kohoamisena ja kykynä asettaa ja saavuttaa päämääriä. Voimaantuminen näkyy elämän – ja muutosprosessin hallinnan tunteena sekä toiveikkuutena tulevaisuutta kohtaan. Itsetunto on ymmärrystä ja tunnistamista oman minän eri puolista. Voimaantuminen ei kuitenkaan ole lopullinen olotila, vaan se on jatkuva muutosprosessi. (Karsikas 2005, 40.)

6.3 Ryhmän ja yhteisön merkitys ”semmonen avoin ilmapiiri”

Kajaanin harrastajateatterin toiminta on yhteisöllistä toimintaa. Sillä on pitkät perinteet ja aktiivisia teatterin harrastajia toiminnassa on mukana useita kymmeniä. Tilat ovat auki arkisin ja eri ryhmien harjoituksia pidetään näyttämötiloissa myös ilta-aikoina. Toiminnassa mukana olevat ihmiset tapaavat toisiaan harrastajateatterin tiloissa ja vaihtavat kuulumisia kahvikupposen äärellä. Kolmen päivän vierailuni aikana välittyi minulle paikasta välitön ja lämminhenkinen tunnelma. Ovet olivat päivisin avoinna ja ihmisiä tuli sekä meni. Myöskään minun olemistani siellä ei kukaan kyseenalaistanut tai ihmetellyt.

Ryhmällä ja yhteisöllä on tärkeä merkitys voimaantumisprosessissa. Haastatteluissa nuoret pohtivat sitä, miten heidät oli otettu nopeasti osaksi yhteisöä ja ryhmää. Tämä on edesauttanut nuoria kokemaan itsensä merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Nuoret kokivat tulleen hyväksytyksi niin ryhmän kuin yhteisönkin taholta.

H3: ”no, tää on just paikka missä voi olla. Tää on just jännä täälläkö voi olla niinkö ihan oma ittensä, silleen että ryhmähenki omi täällä ollu aina sillai hyvä. Ihan parasta tässä paikassa. Tällä on niinkö semmonen avoin ilmapiiri, ei oo minkäänlailla tuomitsevaa ei oo ja näin.”

Juha Siitosen (1999, 143–150) mukaan juuri tunne hyväksytyksi tulemisesta edistää kokemusta itseluottamuksen kohoamisesta. Ihmisen voimavarat lisääntyvät myönteisen, hyväksyvän, tukevan sekä kannustavan asenteen avulla. Molemminpuolisessa hyväksymisessä on valinnanvapaus tärkeää. Arvostuksen, luottamuksen ja

kunnioituksen kokemus sekä turvallinen ilmapiiri, avoimuus, rohkaiseminen ja tukeminen ovat yhteydessä voimaantumiseen. Aidoissa todellisen elämän yhteyksissä saaduilla elämyksillä ja kokemuksilla on yhteys voimaantumiseen. Myös yhteistoiminnalla, kollegiaalisuudella ja tasa-arvolla on osansa voimaantumisessa. Palkitseva, avoin ja aito yhteisö tai ryhmä kannustaa yksilöä ja näin edistää voimaantumista.

Turvallinen ilmapiiri antaa yksilölle mahdollisuuden rohkeasti kokeilla uutta ja ottaa riskejä, koska epäonnistumista ei silloin tarvitse pelätä. Nämä epäonnistumiset kuuluvat yksilön elämään, koska niiden kautta ihminen oppii. Eettisyys ja voimaantuminen ovatkin yhteydessä toisiinsa. Tyypillistä voimaantuvassa ryhmässä on kunnioitus kaikkia ryhmän jäseniä kohtaan, koska jokaisella on tarvittavana jotain arvokasta. Eettisyyteen kuulu myös se, että jokaisella yksilöllä on ajattelun ja mielipiteen vapaus. Voimaantumisella on tyypillistä kokemus oman elämän hallinnasta ja saman hallinnan sallimisesta myös toisille. (Siitonen 1999, 151–157.)

Nuoret toivat ryhmähaastattelussa ilmi tilan ja paikan merkityksen. Teatteriyhteisö ja sen edustama maailma näyttäytyi nuorten silmissä salaperäiseltä ja kiehtovalta. Useimmat nuorista eivät olleet käyneet harrastajateatteri tiloissa tai esityksissä aikaisemmin. Teatteria oli harrastanut aikaisemmin vain yksi nuorista, joten teatteriin liittyvät kokemukset olivat kaikille uusia ja outoja. Ryhmähaastattelussa nuoret pohtivat sitä, miten tilalla on merkitystä. Boheemia elämänsäntettä edustavia teatteriharrastajia ja vapaata ilmapiiriä pidettiin tärkeinä tekijöinä sopeutumisessa. Ne edesauttoivat nuoria kokemaan itsensä hyväksytyksi juuri sellaisena, kun he olivat ”omana ihtenään”.

H6 ”täällä niinku tässä teatterimaailmassa, tämmönen niinku, tämmösen tekemisen niinku kautta niin oppii tajuamaan sen, että ihmisiä ei pidä tulkita tai arvioida sen ulkonäön perusteella tai muunkaan. Oon kyllä oppinut sen ihan kantapään kautta, et haluan kyllä tutustua ennen kuin alan ketään tuomitteon, että täällä se on, vaikka oon kyllä aiemminkin ajatellu näin, mutta kun se ei silleen mee, sit niinku täällä se on lujittunu.”

H3 ”tuosta, että mikä on ollut parasta. Tuli vain mieleen, että yleensäkin tuommonen tunnevapaa ja rento ja boheemi ympäristö se on uus kokemus minulle. Se on parasta.”

Päivi Känkäinen (2013, 49) huomasi tutkiessaan taidelähtöisiä työmenetelmiä lastensuojelussa, että lastensuojelussa hyvin institutionaalisten piirteiden kuormittamissa rakenteissa, tarvitaan myös kontrollista vapaata mahdollisuuksien tilaa. Tilaa, joka pyrkii olemaan vapaa aikuislähtöisistä toiveista ja jotka määrittävät, miten lapsen tai nuoren tulisi olla suhteessa itseensä ja maailmaan. Lapsen ja nuoren kasvu ja kehitykselle on merkityksellistä, että kontrolloidussa olosuhteissa löytyy vuorovaikutukselle vapaata, jaettua ja yksityistä tilaa. Myös improvisaatioharjoitukset olivat nuorille tärkeitä väyliä toimintaan heittäytymiseen ja yhteisesti jaettuihin kokemuksiin. Teatteritaiteen ammattilaiset näkivät, että juuri improvisaatioharjoitukset toimivat kiinnostavana koukkuna ryhmään ja toisaalta tarjosivat ”vapaan vyöhykkeen”, jossa ei ollut keskinäistä kilpailua.

Ryhmähengen merkitys korostuu intensiivistä työskentelyä vaativassa toiminnassa. Ryhmähaastattelussa nuoret kuvasivat ryhmää tiiviiksi ja lämminhenkiseksi, tukea antavaksi ja hyväksyväksi. Ryhmän keskuudessa ei mitään suurimpia konflikteja esiintynyt, lukuun ottamatta muutamaa pientä väärinkäsitystä, jotka oli selvitetty keskustelemalla asiasta. Tärkeänä koettiin, että vaikka kaikille osallistujat olivat kuntouttavassa työtoiminnassa, ei muiden lähtökohtia tai diagnooseja kysely.

H4: ”no, kyllä minä ainahi ite henkilökohtaisesti niin muista ihmisistä saan sitä voimavaraa, energiaa . Jos miettii, että yksin oisin jotakin tekemässä niin ei se ois semmonen sieltä tulee sieltä muualta se tuki, se energia. Ja varsinki ku meitä on kuus ryhmäläistä, me ollaan niin tiivis porukkaa niin se vielä entisestään korostaa ja antaa sitä hyvän olon tunnetta ku se, että on isompi ryhmä.”

H6: ”se merkkää niin hirveen paljon, että minkälaista porukkaa. Esimerkiksi niinku just mejänkin ryhmässä kaikki on niin, niinkun meillä on niin hyvä ryhmähenki, et ei varmasti monessakaan työpaikassa oo, että tälleen näin. Siis ei voi niinku kiittää siitä kaikkia, miten hyvä on olla ja tietää niinku et ei tarvi oikeestaan silleen varoa, että jos jotaki sattuu sanomaankin omasta yksityiselämästä jotaki ei tarvi sitten miettiä jälkeen päin, että puhuukohan ne tuolla sitten ja ajattelekohan ne pahasti tai muuta. Että jotenkin sille se luottamus ja kaikki.”

H4: ”ja kaikki kuitehi tullaan eri lähtökohdista tähän, tultu tähän kuntouttavaan niin, ei me ruveta kahtelemaan, että no tai miettimään ainakaan minä, että minkähän takia sinä oot täällä.”

Jauhaisen ja Eskolan (1993, 15–16) mukaan johonkin liittyminen, kuuluminen, osallistuminen ja hyväksytyksi tuleminen ovat yksilön kehitykselle olennaisen tärkeitä asioita. Ryhmän toimintaan osallistuessa ja vastatessa toisten odotuksiin joutuu ihminen

jatkuvasti suhteuttamaan itseään ympäristöön. Tämä lisää yksilön tietoisuutta itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Yhteistoimintaan osallistuminen kehittää ihmisen kykyä pohtia toimintansa eri puolia ja vaihtoehtoja. Ryhmä on ihmiselle peili, johon hän voi heijastaa itseään ja toimintatapojaan. Ryhmätilanne on yksilölle reflektiivisyyden kehittäjänä erinomainen. Se tarjoaa runsaan ja jatkuvasti muuttuvan virikeistön ja vaatii osallistujalta alituisesti uuteen sopeutumista ja valintojen tekemistä.

Ryhmätilanteissa yksilö heijastaa omaa sisäistä todellisuutta, toiveitaan ja pelkojaan toisiin ryhmän jäseniin. Hän voi odottaa tiedostamattaan toisilta jotain sellaista, jota muut eivät voi toteuttaa tai muut eivät ole valmiita. Ryhmän merkitys riippuu siitä, minkä merkityksen yksilö ryhmälle henkilökohtaisesti antaa. Ryhmässä yksilö voi tulla tietoiseksi roolistaan, identiteetistään sekä niihin vaikuttavista vastarooleista. Rooli on yksilön persoonassa elävä taipumus, joka syttyy ja sammuu tilanteen mukaan eli ihmisellä on olemassa ikään kuin roolivarasta, josta roolit aktivoituvat ja täydentyvät tarpeen mukaan. Yksilö samaistuu rooliinsa eli kokee olevansa tuo rooli. Rooliin liittyy henkilökohtainen minä-elämys eli tunne siitä, että ole juuri tällainen. Ryhmässä henkilö voi myös muuttaa roolia tietoisesti tai spontaanisti. Ryhmän luovuus edellyttää, että joku aloittaa uuden asian johon muut voivat tarttua. (Niemistö 2002, 22, 94–95.)

Teatterin tekemiseen liittyvinä kokemuksina nuoret mainitsivat huumorin ja flow eli ajantajun katoamiseen liittyvät kokemukset. Teatterillisia harjoituksia ja leikkimielisiä lämmittely-pelejä tehdessään olivat elämään liittyvät ongelmat hetkeksi unohtuneet ja arkimaailmasta oli saatu hengähdystauko. Muutaman nuoren mielestä kotiin takaisin palaaminen tuntui harjoitusten jälkeen vaikealta ja toimintaa toivottiin olevan enemmän kuin neljä tuntia kolmena päivänä viikossa.

H6: ”monestikki mun on, saattaa olla tosi paha mieli, kun mä tuun. Muo ahistaa ja masentaa, mut sit kun mä oon ollu täällä jonkun aikaa niin ne unohtuu ihan täysin ja mä tuolla hillun ja teen kaikkee.”

H6: ”no, varmaan se, että kun siinä on kaikkee niinku touhutaan ja tehdään muuta ja tuossa niinku keskitytään siihen teatterin tekemiseen niin siinä se sitten niinku unohtuu se. Et niinku välillä aina harmittaa lähteä niinku poissa, et harmittaa lähteä kotia, että jos ei oo väsyny tai silleesti sitten harmittaa lähteä, että ku tietää, että nyt taas kotia sinne ähöttää. Et se välillä tuntuu jopa tosi hankalalta se täältä lähteminenkin sitten.”

H4: ”ja jotenki ainaki itellä uhohtuu hetkeksi tuo oma arkielämä kun tulee tuosta sisälle. Joteki se huokuu tämä tila ja kaikki ihmiset täällä niin vaikka ois huolia ja murheita niin ne joteki pyyhkiytyy taka-alalle. On niin hyvä ja helppo tulla ja on saanu

nauraa ihan niin kyllä nii mahasa kippeeksi, että suosittelen kyllä muillekin tätä toimintamallia kuntouttavaksi.”

Tapio Toivanen (2007, 123) havainnoi samanlaisia kokemuksia tutkiessa huippukokemuksen eli flow-kokemuksen merkitystä taiteen tekemisessä. Huippukokemuksiin liittyvissä merkityksissä tuotiin esille sitä, kuinka teatterin avulla syntyy uusia käsityksiä itsestä ja omasta osaamisesta. Maailman ja ihmissuhteet hahmottuivat myös rikkaimpina, koska teatteri antaa keinoja käsitellä erilaisia tapahtumia myös kokemus- ja tunnetasolla. Parhaimmillaan tällainen huippukokemus on syvä tunne, joka muuttaa tietoisuutta ja motivoi jatkamaan näin työskentelyä taiteen parissa.

Känkäinen (2013, 137) toteaa, että elämysten avulla haemme kosketusta tunteisiimme. Tällä ”tunnottomuuden aikakaudella” huippuelämyksiä haetaan extreme-lajien avulla seikkaillen vaaran ja pelon rajamailla. Tavoitteena on kosketus sisimpään, vähäinkin, etenkin jos sen taidon on kadottanut, kuten kaltoin kohdelluilla lapsilla on usein käynyt. Eri aisteja elävöittämällä pääsemme lähemmäksi kohti todellisia tunteita ja kokemuksia. Saamme houkutelua eloon sitä, mitä itsessä on, mutta kosketusta vailla. Elämyksiin on mahdollista päästä kiinni hyvin pienimuotoisenkin tekemisen avulla. Varsinainen tekeminen muodostuu usein tärkeämmäksi asiaksi kuin itse lopputuotos.

Ryhmän ohjaajina toimi kaksi teatteri-ilmaisuohjaajaa, jotka olivat valmistuneet vastikään ammattikorkeakoulusta. Nuorten kokemukset ohjaajista olivat erittäin myönteiset. Heitä pidettiin ammattitaitoisina ja tunneälykkäinä. Jokaisen harjoituskerran aloitettiin fiilis-kierroksella, jossa päivän tunnelmat ja tunteet pyydettiin jakamaan muiden ryhmäläisten kanssa. Harjoitukset myös lopetettiin ajatuksia ja tunteita purkamalla. Ohjaajat olivat sanoillaan, teoillaan ja erilaisia harjoituksia käyttämällä ilmaisseet, että jokainen hyväksyttiin ryhmässä omana itsenään.

H3: ”no, tulleen vaikka ohjaajiin tai ryhmään niin ei oo mitään negatiivista sanottavaa. Ehkä niiku itsekritiikkiä tällästä itse vois ajatella, että vois vähä rohkeemmin tehdä. Kaikkea sellasta, mutta niiku tämä koko tilanne on niiku tehty hyvin helpoksi meille. Ei täällä niiku sinäänsä ole ongelmia olla, tietysti jos itellä on itsensä kanssa ongelmia tietysti ne seuraa tänneki, mutta ei se tästä paikasta kummiskaan johdu. Että helppo on ollut olla.”

H3: ”ja siis ohjaaja kuiteski niin ansaitsee kehuja. Tosi tuota ihmistaitosia ja sellasia tunneälykkäitä ihmisiä. Osaavat käsitellä tällästä porukkaa joka on aika erillaista.

Varsinkin tuo edellinen ryhmä, se oli isompi ja vielä enemmän erilaisia ihmisiä. Voi kuvitella ettei oo ihan helppoa niinkö ohjata sellasta porukkaa, minusta he osasivat sen hyvin ja ossaavat edelleenkin. ”

Ohjaajan merkitys ryhmätoiminnassa on tärkeässä asemassa ryhmädynamiikan säätelijänä sekä ryhmän toiminnan mahdollistajana. Ohjaajan päätehtävä on säädellä ryhmädynamiikkaa eli tehdä ryhmätyötä niin, että yhdessä asetetut päämäärät saavutetaan. Hänen on samanaikaisesti tarkkailtava ryhmäkokonaisuuden toimintaa sekä yksilöiden toimintaa heidän elämäntilanteissaan sekä näiden välistä vuorovaikutusta. (Jauhiainen & Eskola, 1993, 34.)

Jauhianen ja Eskola (1993, 157) näkevät, että toimiva ryhmä pystyy ilmaisemaan ajatuksiaan verbaalisti, mutta tämä puhumiseen uskaltaminen vaatii yleensä ryhmässä aikaa. Ohjaaja voi helpottaa ilmaisemista tukemalla sallivaa ja hyväksyvää ilmapiiriä, antamalla itse rakentavaa palautetta sekä kysymällä ja kannustamalla ryhmäläisiä kysymään toisiltaan tilannetta selkeyttäviä kysymyksiä. Ohjaajan tulee antaa mallia suhtautumistavasta, jonka mukaan kielellisesti heikot ilmaisut ovat yhtä arvokkaita kuin paremmin muotoillut.

Ryhmä oli toiminut haastattelu hetkellä vain kolmen kuukauden ajan, joten ajallisesti ryhmä ei ollut toiminut vielä kovin pitkään. Ryhmä toimintaa havainnoidessa huomasin, että ryhmäläiset ilmaisivat itseään ja tunteitaan varovaisesti. Ryhmätoimintaa tutkinut Raimo Niemistö (2002, 176–177) toteaa, että ryhmän alussa ihmiset suojautuvat ahdistukselta toimimalla rooli-odotusten mukaisesti. Ryhmä kehittää oman kulttuurinsa, jolloin ne voivat myös luoda jotain uutta sekä haastaa ryhmäläiset kokeilemaan uudenlaista roolia. Turvallisuuden tunne ja ongelmien kohtaaminen ovat perusta uusille ja rohkeutta vaativille teoille. Ryhmässä luova toiminta on yhteistoimintaa, jolloin erilaisuus ja vastakohtaisuudet ovat sen käyttövoima.

YHDISTÄVÄ LUOKKA	PÄÄLUOKKA	YLÄLUOKKA	ALALUOKKA
Yhteisöllinen taso	Nuorten kokemukset ryhmästä ja yhteisöstä	Ryhmän merkitys	Omana itsenään, tasavertaisuus, hyvä ryhmähenki
		Yhteisön merkitys	Kiehtova maailma, boheemi ympäristö, avoin ilmapiiri
		Ohjaajien merkitys	Kannustava suhtautuminen ja asioiden puhuminen

Kuvio 3. Ryhmän ja yhteisön merkitys

Ryhmän ja yhteisön merkitys korostuu voimaantumisessa. Nuoret olivat reflektoineet niin vuorovaikutusta kuin rooliaan ryhmässä. Se oli herättänyt ajatuksia sekä pohdintoja omasta roolista ihmisten seurassa. Voimaanuttavana tekijänä ovat kokemukset tasavertaisuudesta ja kannustava ilmapiiri. Jopa hieman hiljaisemmat ryhmäläiset toivat haastattelussa esille sen, että kokivat kuuluvansa porukkaan, vaikka eivät aina ilmaisekaan ajatuksiaan ja tunteitaan. Esitysten harjoittelu ja tekeminen olivat ryhmäyttäneet nuoret sekä ohjaajat toimimaan yhdessä tavoitteen (esitys) saavuttamiseksi. Teatteriyhteisön nuoret kokivat hieman etäisempänä, kiehtovana ja salaperäisenä maailmana. Voimaantumista oli kuitenkin edistänyt koko yhteisön avoin ja hyväksyvä suhtautuminen nuoriin ja ryhmän toimintaan.

Helena Palojärvi (2009, 69–71) tutki päihteitä käyttävien naisten voimaantumista Novat-ryhmässä. Tutkimuksen keskeisenä antina Palojärvi pitää huomioita siitä, että vertaistuki ja ryhmässä mukana olo olivat edellytys jatkuvalla kasvulla ja kehitykselle. Nämä merkityksellisen ja kehityksellisyyden kokemukset ovat tärkeitä voimaantumisen osatekijöitä. Novat-ryhmän loppuvaiheessa suhde omiin ongelmiin oli muuttunut ryhmässä jaettavaksi ongelmaksi. Empatian ja myönteisyyden kokemukset olivat luoneet ilmapiirin, jossa ongelmia voi jakaa sekä työstää niitä yhdessä. Ryhmä oli muuttunut yhteiseksi, jossa ongelmat muuntuivat ja arkipäiväistyivät. Ryhmän onnistunut ryhmäyttämisen merkkejä olivat ilmapiirin myönteisyys ja empatia sekä

kokemus kaikkien osallisuudesta.

Ella Jantusen (2008, 74–75) tutkimus masentuneiden naisten vertaistukiryhmästä osoittaa, että osalliseksi tuleminen edellyttää tekijöitä, jotka mahdollistavat osallisuuden. Näitä tekijöitä ovat yhteyteen hakeutuminen, vuorovaikutus ja yhteyteen kuuluminen. Taas kokemuksen ulkopuolisuudesta aiheuttavat yhteyden ulkopuolella olemista, jolloin vastavuoroisuus on heikkoa sekä tasavertoista vuorovaikutusta heikentävää. Vertaistuessa toteutuva osalliseksi tuleminen toteuttaa voimaantumista.

Osallisuus on yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa syntyvä yksilön kokemus, joka ilmenee yksilön sisäisenä voimaantumisenä. Sisäisen voiman tunteen lisääntyminen on tilan löytäminen kokemuksille sekä luottamuksen lisääntyminen omiin mahdollisuuksiin. Yksilön voimaantuminen ilmenee myös kanssaeläjänä olemisenä, joka on muuttunut erillisyydestä, sinnittelystä ja itseä kuormittavasta vastuullisuudesta vastavuoroiseksi osallistumiseksi vertaistukiryhmään. Vertaistuen ydin kuvaa osalliseksi tuleminen, joka syntyy luottamuksesta ja osallistavasta kanssakäymisestä. Osalliseksi tuleminen on muutos, joka edellyttää yhteyden ulkopuolella olemisesta yhteyteen hakeutumisen, vuorovaikutuksessa olemisen ja yhteyteen kuulumisen kautta voimaantumisenä. (mt., 75.)

6.4 Osaksi yhteiskuntaa ” saatiin jopa kukkakimppu”

Nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden lisääntyminen ilmeni tulevaisuuden suunnitelmien pohtimisena. Muutama nuorista oli suunnitellut opiskelujen jatkamista tai kouluttautumista uuteen ammattiin. Neljällä nuorista oli ammatillinen loppututkinto, mutta töiden löytäminen omalta alalta oli ollut hankalaa. Yhdellä nuorista oli ammattikorkeakoulu-tutkinto ja hänellä oli kertynyt myös oman alan työkokemusta. Mahdollisuus työllistyä omalle alalle näytti tulevaisuudessa hyvältä. Kahdella haastateltavista oli ammatillinen koulutus keskeytynyt muutamia vuosi sitten ja suunnitelmissa oli palata takaisin opiskelemaan. Ammattiin jo valmistuneet pohtivat uudelleen kouluttautumista alalle, josta he ovat todella kiinnostuneita, mikäli töitä

omalta alalta ei edelleenkään löydy. Kahdella nuorista oli suunnitelmissa jatkaa kuntouttavaa työtoimintaa Draama Paikka-ryhmässä.

H5: ”no, muutto on jonnekin ei oo vielä päättänyt, mutta kaverin kanssa että lähettään ny ensi vuoden puolella opiskelupaikan mukaan. Lähtii jonneki muualle opiskelemaan.”

H6: ”yymm, no toisaalta niinkun kyllä määhaluaisin niinkun ammatin totta kait, mut sit nyt niinku jotenki. ööö..se mieltinny, että sinne koulun penkille, apua. En tiää, mut varmaankin sit jos niinku aikuispuolelle jonnekin, ammatti tai oppisopimuksen kautta, et en niinku ainakaan lähe mihinkään kuustoista vuotiaitten kanssa opiskelemaan. .”

Kristiina ja Jorma Heikkilä (2005, 103–146) tähdentävät, että voimaantuminen näkyy parantuneena itsetuntona sekä kykynä asettaa ja saavuttaa päämääriä. Se näkyy oman elämän ja muutosprosessin hallinnan tunteena samoin kun toivona tulevaisuutta kohtaan. Voimaantunut ihminen on toiveikas, luova ja osaava. Hän kokee oman tehtävänsä merkittäväksi ja itsensä tarpeelliseksi. Omana itsenä oleminen tarkoittaa, että hän näkee omat vahvuutensa ja mahdollisuutensa, mutta myös puutteet, keskeneräisyyden ja rajallisuuden.

Karsikas (2005, 40) esittää samansuuntaisia ajatuksia yksilön voimaantumisen. Voimaantuminen näkyy itsetunnon kohoamisena ja kykynä asettaa ja saavuttaa päämääriä. Voimaantuminen näkyy elämän- ja muutosprosessin hallinnan tunteena sekä toiveikkuutena tulevaisuutta kohtaan. Itsetunto on ymmärrystä ja tunnistamista oman minän eri puolista. Voimaantuminen ei kuitenkaan ole lopullinen olotila, vaan se on jatkuva muutosprosessi.

Yhteiskuntaan kiinnittyminen ja osallisuuden lisääntyminen eivät ilmenneet nuorten puheissa juurikaan muulla tavoin, kuin suunnitelmina jatkaa opintoja. Yhteiskunnallinen ulottuvuus voisi näkyä paremmin, mikäli haastattelu toteutettaisiin uudestaan vuoden päästä samoille haastateltaville. Ryhmähaastattelussa esille nousivat tehtyjen esitysten ja niiden esittämisen mukana tuoma julkisuus. Jo edellisessä ryhmässä mukana olevat kertoivat, että Kainuun Sanomissa oli ollut toiminnasta lehtiartikkeli, jossa oli haastateltu kahta ryhmäläistä.

Haastattelujen teko hetkellä ryhmäläiset valmistivat pienelle yleisömäärälle esitettävää puolen tunnin mittaista esitystä. Aikaisemmin nuoret olivat käyneet esiintymässä kahdessa seminaarissa. Esityksistä oli saatu positiivista palautetta ja yleisö oli reagoanut

hyvin tunneperäisesti. Ne edistivät nuorten kokemusta, että heidän omiin teksteihin perustuvien esityksiä arvostettiin ja nähtiin tärkeäksi myös yhteiskunnallisella tasolla. Seminaari oli kuntouttavan työtoiminnan loppuseminaari, jonka yleisönä oli etupäässä sosiaalialan ammattilaisia.

H4: ”no, tämä viimeisin seminaari, joka on kuntouttavan työtoiminnan loppuseminaari ja oli tarkotettu just sosiaalialan ihmisille, jotka oli kahtomassa niin, niin sieltähän tuli jo auditoriossa hirveen hyvää palautetta. Saatiin jopa kukkakimppu sieltä puhujan pöntön luota, joka jaettiin sitten meille kaikille ja jäläkikätteenki on tullut tuolta työpalavelukeskuksesta mitä minä oon kuulu ja tullu ihan sanomaan ihmiset, että tosi hyvä ja koskettava ja ajatuksia herättävä pieni esitys oli, et ovat kyllä tykänneet.

H6: ” ja, se ee mikä tää veti siellä seminaarissa, se se nainen oliko se taito? projektinjohtaja vai mikä se oli niin niin, se kyllä niinku se itki siellä ja itki monikin. Tämän jälkeen ei voi, ei tiedä mitä sanoa, että oli niin koskettavaa. Et se oli tosissaan, kyllä me näytettiin siinä se meidän, että mitä me ollaan mieltä tästä. Miten nykyään kohdellaan ja tuolla sosussa ja muualla ja miten ihmiset leimataan ja kaikki nämä. Kyllä tuotiin tosi vahvasti esille ne.

Siivonen ym. (2011, 182) havannoivat myös, että taidetoiminta on parhaiten voinut auttaa nuoria, jos hankkeille on löytynyt niitä ympäröivästä lähiyhteisöstä ja mediasta tukea. Taide on ollut nuorten identifikaatiossa välineellisessä käytössä. Siitä huolimatta on ollut keskeistä ymmärtää, että taiteen itseisarvoista, dynaamista ja ennalta määrittelemätöntä luonnetta on nuorten taiteen tekemisessä kunnioitettava. Vain siten taiteen tekeminen voi antaa tilaa kunkin nuoren tunteisiin perustuville, yksilöllisille ominaisuuksille, heidän omien sanomiensa ilmaisemiselle ja heidän kiinnittymiselleen omiin lähiyhteisöihinsä ja yhteiskuntaan.

Siivonen ym. (2011, 138) näkevät tärkeänä että, taide on väline nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi, ei itseisarvo sinänsä. Nuorten taiteen tekijyyden kannalta teokset ovat kuitenkin tärkeitä itsessään. On oleellista, että on yleisö, joka ottaa teokset vastaan arvostaen niitä niiden itsensä kannalta, ei nuorten hyvinvoinnin tuottajina. Siitä huolimatta, että nuorten tekijyyden kannalta heidän tekemänsä taide on ensisijassa itseisarvoista, nuoret ovat kyenneet näkemään taiteen tekemisen tuomia myönteisiä vaikutuksia elämässään laajemminkin.

Mirja Hiltunen (2009, 257–260) toteaa, että taide on havahduttanut ajattelemaan ja tuntemaan asioita uudella tavalla sekä toimimaan uudella tavalla. Taiteellisen toiminnan ja oppimisen kautta rakentuu sekä toiminnallista yhteisöllisyyttä että symbolista

yhteyttä, joka tukee yksilön ja yhteisön toimijuutta, voimaantumista ja emansipaatioita. Varsinaiset teokset, esitykset ja juhlat ovat toimineet yhteisyyden tiivistymänä, konkreettisina havaduttajina näkemään, ajattelemaan ja tuntemaan sekä jakamaan asioita uudella tavalla. Kyse on symbolisesta yhteydestä. Esitysten tekoprosessi ja siihen liittyvän erilaisen vuorovaikutuksen jakamisen ovat merkityksellisiä muotoja teatterin tekemisessä.

YHDISTÄVÄ LUOKKA	PÄÄLUOKKA	YLÄLUOKKA	ALALUOKKA
Yhteiskunnallinen taso	Nuorten kokemuksia osallisuuden lisääntymisestä	Tulevaisuuden suunnitelmat	Uuden ammatin opiskelu, ryhmässä jatkaminen, harrastus
		Oman paikan näkyvyys	Media ja esitykset
		Muu osallisuus	Tilanne ennallaan tai ei juurikaan näyttäydy

Kuvio 4. Osallisuuden lisääntymiseen vaikuttavat tekijät

Siivonen ym. (2011, 181) keskeinen tutkimuksen tulos on, että nuorten taiteen tekeminen ei osanottajien näkemysten mukaan vahvistu yhteiskunnassa, jollei sen tueksi löydy ihmisten keskuudesta laajaa ymmärrystä siitä, miten se vaikuttaa ja mitkä ovat sen edut nuorten ja yhteiskunnan tueksi. Tuloksissa korostetaan joka taholla yhteiskunnassa tähän ymmärrykseen perustuvaa ja yksittäisistä aikuisista lähtevää nuorten taiteen tekemisen voimistamista. Poliittisen tuen puute tuodaan epäkohtana esille, mutta sitä ei nostettu asiaksi, jonka kautta toimintaa voitaisiin kehittää ensisijassa. Tämän asian kehittäminen lähtee yksilöistä, heidän tunteistaan, tiedoistaan ja paneutumisestaan ja heidän kauttaan uusien organisaatio- ja sektorirajat ylittävien yhteistyömuotojen kehittämisestä. Näkemys korostaa yksittäisten ihmisten osallisuuden vahvistamisen merkitystä.

Tutkielmani nuoret kokivat merkittäväksi asiaksi juuri oman paikan näkyväksi tekemisen. Esitykset kuvasivatkin usein nuorten omia tuntemuksia omasta sisäisestä maailmasta sekä kokemusta esimerkiksi viranomaisten suhtautumisesta heihin. Lehdessä olevat artikkelit ja kuvat olivat tuoneet nuorten ääneen kuuluville. Tärkeänä nuoret kokivat myös sen, että kuntouttavana työtoimintana toteutettava teatteriryhmä ei ollut tyypillistä viranomaisten taholta esitettyä toimintaa. Vaikka tulevaisuus oli vielä avoin eikä kenelläkään ollut tarkkoja suunnitelmia takataskussa alkoi ympärillä olevan maailma ja mahdollisuudet hahmottumaan.

7 Johtopäätökset

Tutkielman tuloksista selkeimmin nähtävillä on nuorten yksilöllinen voimaantuminen. Tämä nousi esille useissa haastatteluiden eri vaiheissa ja jokaisen haastateltavan kohdalla. Yksilökohtainen voimaantuminen näkyi jännittämisen vähentymisenä ja rohkeuden kasvamisena. Tärkeänä tekijänä nuoret kokivat muiden mukana ryhmässä olemisen, samalla he kokivat sosiaalisten taitojen kasvaneen. Ryhmän ja yhteisön antama tuki sekä nuorten kokemus tulla hyväksytyksi omana itsenään mobilisoivat voimaantumisprosessia.

Känkäinen (2013, 78) toteaa, että yhteisölliset kokemukset ovat omiaan vahvistamaan osallisuutta, dialogisuutta ja uudistamaan sosiaalisia suhteita. Parhaimmillaan taiteella elävöitetty yhteisöllinen toiminta voi taittaa yksinäisyyden kumppanuudeksi ja saattaa toisistaan tietämättömät tahot yhteen yhteisen tekemisen myötä. Yhteisölliset taideprojektit yhdistävät myös eri-ikäisiä ihmisiä yhteen ja alustavat esiin toistensa kohtaamiseen kutsuvaa sosiaalista tilaa. Yhteisestä tekemisestä syntyy ”meidän juttu”, yksilöllisistä ja jaetuista tarinoista tarjoutuu kollektiivinen muisti, jaettujen kokemusten tila.

Ryhmän ja ohjaajien antama tuki auttoivat nuoria peilaamaan omaa itseään osana suurempaa kokonaisuutta, joka edisti nuorten yksilöllistä voimaantumista. Sosiaalityölle se tuo haastetta löytää uusia työmenetelmiä, jotka tuottavat yksilölle hyvinvointia ja voimaantumista. Eri toimijoiden tulisi yhdessä pohtia keinoja ja toimintatapoja, joilla syrjäytymisvaarassa olevia nuoria tuetaan. Sosiaalityössä pitäisi aktiivisesti pohtia sitä, miten yhteisöllistä sosiaalityötä tehdään ja mikä on sen tarkoitus. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksia voi kasvattaa monella tapaa.

Pekka Karjalaisen (2012, 187–189) mukaan kuntouttavan sosiaalityön työorientaatiolla voidaan vastata aikuis- ja nuorisososiaalityön haasteisiin sekä ratkaista niitä haasteita jota empowerment tyyppisten työmenetelmien konkretisoituvat. Aikuissosiaalityön työvalikosta puuttuvat sosiaalinen ja psykososiaalinen kuntoutus eli ne keinot, joilla ihmisen elämänhallintaa voidaan tukea. Keskeistä on ollut projektimaisen, nuoren arkea lähellä tapahtuva työskentelyn yhdistäminen saumattomasti moni ammatilliseen

verkostoihin ja emo-organisaatioihin eli työvoimatoimisto ja sosiaalitoimeen. Tutkielmani mukana olevat nuoret olivat ohjautuneet sosiaalitoimen taholta kuntouttavaan työtoimintana toteutettavaan ryhmään. Vaikka itse toiminnassa sosiaalityöntekijä ei ollut mukana oli jakson onnistumista sekä jatkosuunnitelman tehtäessä myös sosiaalityöntekijä osana verkostoa.

Yhteiskunnallisen osallisuuden lisääntyminen näkyi selkeimmin tekemällä ”oma paikka” näkyväksi ja yleisön sekä median antaman julkisen palautteen avulla. Nuoret kokivat, että heidät oli huomattu paikallisella tasolla. Yleisön liikuttuminen esityksiä katsottaessa oli signaali nuorille onnistuneesta projektista. Kuntouttavana työtoimintana toteutettu teatteri-ryhmä oli erilaisuudessaan antanut heille enemmän, kuin perinteiset kuntouttavan työtoiminnan menetelmät. Tutkielmani heikkoutena pidän lyhyen aikavälin tarkastelua. Mielenkiintoista olisikin haastatella nuoria esimerkiksi vuoden kuluttua toiminnan päättymisestä. Luulen, että yhteiskunnallinen merkitys tulisi näkyviin paremmin vasta silloin.

Tutkielmani tuloksista päätellen ryhmämuotoinen toiminta antaa nuorille monenlaisia kokemuksia ja elämyksiä. Tärkeänä tekijän yksilön voimaantumisessa ovat ryhmän ja ohjaajien tuki. Ryhmän toiminnan säätelijänä ohjaajan osuus korostuu. Ohjaajalla tulee olla riittävät tiedot ja taidot säädellä ryhmädynamiikkaa ja ohjata ryhmän toimintaa tavoitteellisesti. Avoin ja myötäelävä ilmapiiri ryhmässä antavat nuorelle rohkeutta reflektoida omaa toimintaa osana muita. Toiset ihmiset toimivat peilinä, jota vasten omia tunteita ja ajatuksia heijastetaan.

Alpo Heikkisen (2005, 326–329) mukaan valtaistamisen ensimmäinen periaate on, että kaikilla nuorilla ja lapsilla on taitoja, ymmärrystä ja kykyjä. Nämä tunnistamalla luodaan vahvistumista tukevat puitteet. Toisena periaatteena voidaan nähdä se, että lapsilla ja nuorilla on oikeus osallistua, tulla kuulluksi sekä huomioduksi. Heillä on oltava mahdollisuus kuitenkin valita osallistuvatko he ryhmätoimintaan sekä valita ne asiat ja toiminnot joihin he osallistuvat. Kolmantena periaatteena on, että ajatus siitä, että lasten ja nuorten ongelmat ovat usein heijastusta epätoivoista, ahdistuksesta ja yksilöllisistä vajeista kuin myös heijastusta taloudesta, politiikasta ja vallasta. On vahvistettava heidän kykyään huolehtia itsestään, jolloin ihmisten yhteinen toiminta voi vahvistaa heitä sekä sitä voidaan edistää harjoittelemalla. Lapsiin ja nuoriin uskotaan ja antaudutaan vahvistavaan dialogiin.

Ryhmätoiminnassa oman toiminnan pohtiminen ja tarkkailu auttavat ymmärtämään miksi toiset reagoivat siten kuin reagoivat johonkin tapahtumaan. Toiminnassa ei tule huomioida vain lasten ja nuoren tarpeita vaan myös täyttää niitä aikuisten toimintaa reflektoimalla sekä muuttamalla. Näin voidaan tukea oireilevien lasten ja nuorten valtaistumista sekä vahvistaa heidän sosiaalisia taitoja, luottamusta aikuisiin ja vertaisiaan kohtaan. (mt.,.329.)

Irene Roivainen (2008, 34–42) näkee vaihtoehtona sille, että sosiaalityössä muodostetaan ryhmä, joka kutsutaan koolle kirjelmällä on sosiaalityöntekijän mennä sinne, missä ihmisiä ja valmiiksi muodostuneita ryhmiä on. Näihin ryhmiin sosiaalityöntekijän voi pyrkiä sisälle. Roivaisen kritiikkiin on helppo yhtyä, sillä ihmisten motivoiminen mukaan, johonkin mitä he eivät ”tunne omakseen” voi olla hankalaa.

Teatterilliset keinot, kuten improvisaatioharjoitukset, tekstien kirjoittaminen, erilaiset vapaamuotoiset leikit ovat antaneet nuorille lisää rohkeutta ja poistaneet jännittämistä. Nuoret olivat itsekkin yllättyneitä siitä, miten he olivat uskaltaneet esiintyä satapäiselle yleisölle. Nämä onnistumisen kokemukset olivat merkittäviä voimaantumisen voimaantumisen.

Tutkielmani tulosten perusteella väitän, että taidelähtöisten työmenetelmien ja sosiaalityön yhteen liittäminen mobilisoivat onnistuessaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten voimaantumisen prosessia. Kuitenkin näen, että kahden erilaisen toimintakulttuurin yhdistämisessä tulee olla myös kriittinen, eikä jokaista sosiaalityön nuorta asiakasta tule ohjata oikopäätä taideharrastuksen pariin. Oleellista on, että toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa eri alojen ammattilaisten tiedot ja taidot yhdistyvät. Taiteen tekijöiden osaamisen osa-alueita ovat taiteeseen liittyvien työmenetelmien käyttäminen, kun taas sosiaalityöntekijän osaamista ovat sosiaalisen sekä yksilön ja yhteiskunnan välisiin suhteisiin liittyvät kysymykset.

Känkänen ja Tiainen (2007, 86.) huomauttavat, että taidelähtöinen toiminta ei aina tarjoa pelkästään myönteisiä elämyksiä, vaan se voi tuoda kipeälläkin tavalla esiin henkilökohtaisia asioita, joita ei ole valmis käsittelemään tai jakamaan. On tärkeää, että näitä kysymyksiä käsitellään riittävästi ja ammattiapua on tarjolla toiminnan

rakenteissa. Aukaistut prosessit on osattava myös sulkea. Taidelähtöisen työskentelyn ohjaaminen edellyttää monialaista osaamista, jotta työskentelyssä esiin nousevat eettiset kysymykset tulevat myös riittävästi huomioituiksi.

Aulikki Kanaojan (2000, 17) mukaan sosiaalityön asiantuntijuudessa on keskeistä luoda ja ylläpitää ihmissuhteita sekä luoda ja ylläpitää yhteisöllisiä prosesseja. Sosiaalityön tulee etsiä valmiuksia ylittää tieteenalakohtaiset rajat ja osaamisalueet silloin, jos kohteena oleva ilmiö ei tule ymmärrettyä sosiaalitieteellisellä lähestymistavalla. Keinoksi tähän Kanaoja nimeää sosiaalisen, tiedollisen ja tunneperäisten ainesten yhteen kytkemisen. Kanaojan näkemykseen on helppo yhtyä, koska sosiaalityössä liikutaan usein myös ihmisyyden osa-alueilla, joita on vaikea tavoittaa perinteisillä sosiaalityön menetelmillä. Liikanen (2003, 54–55) puolestaan toteaa, että tarve löytää uudenlaisia sosiaalityön menetelmiä on tiedostettu. Kulttuuritoiminnan mieltäminen ja kytkeminen sosiaalityössä tavoitteelliseksi metodiksi ei ole toistaiseksi onnistunut. Liikanen näkee, että muun muassa sosiokulttuurinen innostaminen sekä osallistuva yhteisötaide voisivat tarjota välineitä kehittää niin korjaavaa kuin ennalta ehkäiseväkin sosiaalityötä.

Usein taide tekee myös yhteiskunnallisia epäkohtia näkyväksi, kuten Intiassa toimiva Natay Chetan-teatteri. Myös tutkielmani nuoret kokivat omiin kirjoituksiin perustuvien esitysten tehneen näkyväksi epäkohtia, joita he olivat eri palvelujärjestelmien asiakkaina kohdanneet. Tässä prosessissa mahdollistuu valtaistuminen, jolloin nuoret itse ovat voineet määritellä mikä on heidän paikkansa yhteiskunnassa. Kaikilla tutkimukseeni liittyvillä osa-alueilla näen samansuuntaisia tavoitteita ja tarkoituksia. Ne pyrkivät edistämään yksilön ja yhteisöiden osallisuutta, hyvinvointia ja onnellisuutta sekä edistämään yhteiskunnallisella tasolla oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon toteutumista.

Mielestäni ryhmässä mukana olleen nuoren naisen teksti nimeltä ”Kuplassa” kiteyttää osuvasti tutkielmani keskeiset tulokset. Yksilöllinen voimaantumisprosessi osana ryhmää ja yhteisöä olivat antaneet voimavaroja kohdata vastaan tulevat yhteiskunnalliset haasteet. Vaikka ympärillä oleva maailma näyttäytyi vielä pelottavalta – voimavarat näiden haasteiden kohtaamiseen olivat lisääntyneet.

Kuplassa

Eräänä päivänä heräsin kuplassa. Olenko elänyt täällä? Olenko elänyt koko elämäni unessa?

En tiennyt kuka tai mikä oikeastaan olin. Aloin tutkia kuplaa ympärilläni. Näin värejä, kuulin ääniä. Ne tulivat jostain ulkopuolelta. Oliko kaikki vain mielikuvitukseni tuotetta, sekün että osasin antaa niille merkityksiä.

Tunsin ajatukseni liikkeet ja pohdin osaan ko puhuakün. Kokeilin tuottaa erilaisia ääniä. Suustani kantautui ääniä ja jopa sanoja.

Sydämeni oli pakahduttua onnesta. Olin elossa, olin hereillä, vaikka olinkün yksin tässä kuplassa. Osaan puhua.

Ulkopuolelta kuplaani etäisesti työntyvät asiat kiehtovat minua. En tiennyt mikä siellä odottaisi, mutta nyt minun oli otettava ensimmäinen askel.

8 Pohdinta

Tutkielmani keskeisenä tavoitteena on ollut halu tarkastella ja analysoida uusia lähestymistapoja ja toimintamalleja sosiaalityössä. Vaikka sosiaalityössä on käytetty erilaisia taidelähtöisiä työmuotoja eteenkin lastensuojelun parissa jo muutamia vuosikymmeniä on tutkimustuloksia varsin vähän. Liikanen (2003, 51-52) näkeekin, että sosiaalityön kentällä taide –ja kulttuuritoiminta sen eri muodoissaan ei ole löytänyt vielä paikkaansa, vaikka luovien menetelmien arviointia ollaan kehittämässä. Löydettävissä on yksittäisiä esimerkkejä, mutta ei kokeellisesti tuotettuja tutkimuksia.

Näkemykseni mukaan sosiaalikulttuuriselle innoittamisella ja empowermentilla on saman suuntaiset tavoitteet. Ihmisten hyvinvointia ja voimaantumista pyritään lisäämään. Myös sosiaalityön päämääränä on lisätä ihmisen hyvinvointia ja voimaantumista. Näiden yhteenliittäminen ei ole kuitenkaan aina ongelmaton, koska erilaiset toimintakulttuuria kohtaavat toisensa.

Liikanen (2003, 154) toteaa, että taiteen– ja kulttuuritoiminnan idulla olevat integraatiopyrkimykset sosiaalisen kentän kanssa eivät ole vielä löytäneet käytännön tasolle saakka. Näiden yhdistäminen tarvitsee tueksi valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia sopimuksia. Liikasen tutkiessa neljän eri itäsuomalaisen hoitoyksikön kulttuuritoimintaa hän huomasi, että hoitoyksiköissä oltiin periaatteessa myönteisiä taiteellisille kulttuuri-hetkille asukkaiden arjessa. Näiden kulttuuri-interventioiden ei saanut sekoittaa kuitenkaan liikaa hoitajien ja asukkaiden päivärytmiä tai aiheuttavan asukkaille hallitsemattomia elämyksiä.

Kahden erilaisen toimintakulttuurin yhdistämiseksi Bardy (1998, 60) näkee ratkaisuksi jo opiskeluvaiheessa erilaisten toimintatapojen yhdistämisen. Sosiaalityössä tarvitaan uusia suhteita kuvantaitelijoiden, dramaturgien, näyttelijöihin jne. Bardy kysyy ”miksi sosiaalityöntekijä työparina ei voi olla taitelija?” Kuvataiteen opiskelija opettelee näkemään ja kuvaamaan ihmisen ja sosiaalityön opiskelija opettelee ihmisen toimintaa: yhteiset projektit voisivat tuottaa uutta ymmärrystä ja uusia käytäntöjä ihmisen kohtaamiseen.

Lapin yliopisto on toteuttanut ennakkoluulottomasti erilaisia sosiaalityön- ja taidekasvatuksenopiskelijoiden tekemiä projekteja. Yhteisöllisen taidekasvatuksen toteuttamista edustaa muun muassa ”Utsjoen tulikettu” -hanke, joka on yksi monista Lapin yliopiston kuvataideopettajakoulutukseen liittyvistä hankkeista. Näiden hankkeiden parissa on kehitelty erilaisia yhteisöjä ja ympäristöjä huomioivaa taidekasvatusta. Hankkeessa tutkijana mukana ollut Mirja Hiltunen kuvailee hankkeen jättäneen voimaannuttavia jälkiä hankkeeseen osallistujiin ja kehittäneen myös laajemmin pohjoista elämänpiiriä ja yhteisöllisyyden tunnetta. (Hiltunen 2007, 136–137.)

Tutkielmassani nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden lisääntyminen näkyy muun muassa rohkeutena tuottaa tekstejä omasta kokemusmaailmasta ja uskalluksena esittää niitä. Näin he ovat tuoneet esille omaa paikkaansa yhteiskunnassa ja sitä miten he kokevat yhteiskunnallisten instituutioiden suhtautuvan heihin. Samankaltaisia tuloksia esittää Janhunen (1997, 27) Legioona-teatterissa mukana olleiden nuorten kohdalla. Teatteriharrastus on edistänyt nuorten yhteiskunnallista hyväksyntää, mutta tärkeää on ollut myös se, että he ovat kokeneet antaneensa yleisölle jotakin. Leimattu asema sosiaalietujen saajina on muuttunut antajan rooliksi. Nuorten käsitykset itsensä ylittämisen kautta ovat muuttuneet positiivisemmaksi. Se on lisännyt heidän uskoa itseensä, oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta asioiden hoitamiseen.

Tutkielmani eräänä tavoitteena on ollut lisätä vaihtoehtoisia toimintatapoja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten parissa. Erityistä eettistä pohdintaa on tuottanut syrjäytymis-käsitteen käyttäminen työssäni. Kenellä on oikeus määritellä joku toinen syrjäytyneeksi tuntematta toisen kokemusta tai maailmaa? Taiteen lähtökohtana on nähdä ihminen toimivana ja kykenevänä yksilönä, kuten Bardy (2007, 28–29.) toteaaakin, että eri toimialojen hallinnoimissa taiteenalojen hankkeissa on pyrkimyksenä yhteiskuntapoliittisiin arvokkaisiin tavoitteisiin, kuten esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemiseen. Vaikka tarkoitus on hyvä, syrjinnän käsite soveltuu varsinaiseen toimintaan huonosti, koska taiteessa pyritään luomaan tila sille, että ihmiset itse päättävät elämäänsä määrittävästä tekijöistä.

Sosiaalityöntekijän tehtävänä on usein olla lähettävänä tahona esimerkiksi nuorten työpajoihin ja kuntouttavaan työtoimintaan. Sosiaalityöntekijän osallistumattomuutta varsinaiseen ryhmä-toimintaan ei useinkaan kyseenalaisteta. Vielä nykyisellään sosiaalityöksi mielletään niin sanottu ”koppisosiaalityö”, jossa sosiaalityöntekijä tapaa asiakkaan toimistossaan. Vaikka erilaisia taide- ja kulttuurilähtöisiä työmenetelmiä on kokeiltu jo useamman vuosikymmenen ajan eivät ne ole vielä juurtuneet perus-sosiaalityöhön. Tutkielmani tuloksiin nojaten olen vakuuttunut siitä, että sosiaalityössä tulisi toteuttaa vaihtoehtoisia työmenetelmiä taide- ja kulttuuritoimijoiden kanssa liittoutumalla. Sosiaalityöntekijän ei tule jäädä vain sivusta katsojaksi, vaan olla mukana toiminnassa, jossa voimaantumisosprosessit mahdollistuvat.

Nuorten kokemukset ryhmä-muotoisesta toiminnasta sekä teatterillisten keinojen hyödyntämisestä muun muassa jännittämisen hallinnassa ovat myönteisiä. Sosiaalityössä onkin tärkeää tietää ja tunnistaa tekijät, jotka voivat olla vaikuttavia tekijöitä siihen miksi nuori ei hakeudu koulutukseen. Taustalla voi olla nimenomaan erilaisia pelkoja ja huonoja kokemuksia ryhmässä toimimisesta. Vaikka nuoria ohjataan hoitamaan ongelmaansa muihin palveluorganisaatioihin voidaan myös sosiaalityön keinoin auttaa nuorta kohtaamaan nämä ongelmat.

Toikko (2002, 282) tähdentää, että yhdessä tekemisessä asiakkaat ja työntekijät voivat hahmottaa vallitsevia olosuhteita, sekä omaa subjektiivisuutta. Nämä konstruktiot ja niihin johtaneet prosessit ovat toiminnallisen sosiaalityön prosesseja. Draama, musiikki ja kuvallisen ilmaisun tekniikat sopivat sosiaalisen ongelmien kuvaamiseen. Taiteen tekniikat antavat sosiaalityölle konkreettiset välineet sosiaalisten ongelmien tarkasteluun.

Varteen otettavana työmenetelmänä sosiaalityössä näen teatterillisten keinojen käyttämisen. Parhaimmillaan toteutuessaan ne mahdollistavat yksilön voimavarojen ja vahvuuksien mobilisoinnin. Yksilön voimaantumisosprosessi voi alkaa, kun pienikin onnistuminen tapahtuu. Tämä edistää nuoren uskoa itseensä sekä antaa rohkeutta ja itsevarmuutta kokeilla vielä enemmän. Taikakeinona teatteria ei tule kuitenkaan pitää, vaan toiminnan suunnittelussa ja organisoinnissa tulee olla huolellinen.

Vastuuta nuorten syrjäytymisen ehkäisystä ei tule säilyttää vain sosiaalityön tehtäväksi. Vastuu jakautuu myös palvelujärjestelmän muille sektoreille, kolmannen sektorille sekä kansalaisille itselle. Yhteiskunnan ja poliittisen päätöksenteon tulisi mahdollistaa resurssia kohdentamalla erilaisten luovien työmenetelmien kokeilemisen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Sosiaalityössä tulisi kokeilla rohkeasti uudenlaisten ennakkoluulottomia työmenetelmiä. Tärkeää on luoda aidosti nuorta voimaannuttavia toimintoja, jotka perustuvat analyyttisesti tuotetulle tiedolle ja käytännöstä saatuihin kokemuksiin.

Itselleni yli vuoden kestänyt tutkimusmatka pro gradu -tutkielman parissa on ollut antoisa, mutta samanaikaisesti voimia vaativaa. Mielenkiintoista työn tekemisessä ja sen hiljaisessa valmistumisessa on ollut hetkittäiset ahaa-elämykset ja itse aihe. Koska olen toiminut harrastajateatterissa yhdistyksen puheenjohtajana ja harrastajanäyttelijänä on minulla kokemuksen kautta kertynyttä tietoa teatterin työmenetelmistä ja keinoista. Pienikin onnistuminen voi aukaista lukkiutuneita patoja ja laittaa liikkeelle suuren virran.

Tutkielman teossa kuitenkin ehdottomasti mielenkiintoisinta on ollut vieraillla Kajaanin harrastajateatterilla sekä tutustua ryhmän nuoriin ja ohjaajiin. Haluankin kiittää ryhmässä mukana olleita nuoria sekä ohjaajia Elsa Lankista ja Niina Partasta siitä, että annoitte minulle mahdollisuuden kulkea teidän mukana hetkisen ja nauttia Kajaanin harrastajateatterin lämpöisestä tunnelmasta.

Lähteet:

- Adams, Robert 1993: Social work and empowerment. Practical social work. Macmillan. London.
- Bardy, Marjatta 1998: Sosiaalityö, taide ja kanssaihminen. Teoksessa Haverinen, Riitta & Simonen, Leila & Kiikkala, Irma (toim.): Kohtaamisia sosiaali- ja terveystalouden areenoilla. Stakes Raportteja 221. Helsinki, 52–61.
- Bardy, Marjatta 2002: Syrjäytymisestä, taiteesta ja kehityksestä. Teoksessa Sava Inkeri & Bardy, Marjatta. Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja, F 21. Helsinki, 7–15.
- Bardy, Marjatta 2007: Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Bardy, Marjatta & Haapalainen, Riikka & Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.): Taide keskellä elämää. Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Helsinki, 21–33.
- Brandenburg, Cecilin 2007: Taide ja työhyvinvoinnin edistäminen – tehokkuusajattelua vai elämänlaadun parantamista? Teoksessa Bardy, Marjatta & Haapalainen, Riikka & Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.) Taide keskellä elämää. Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Helsinki, 179–187.
- Dunderfelt, Tony 1997: Elämänkaaripsykologia: lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. 9.uud.p. WSOY. Porvoo.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001: Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. PS Kustannus, 24–42.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2003: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.
- Eskola, Jari 2010: Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-Kustannus. Jyväskylä, 133–157.
- Erikson, Erik H 1983: Identity: Youth and crisis. Faber and Faber. London.
- Gretscel, Anu 2002 (toim.): Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen. Teoksessa Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Humanistinen Ammattikorkeakoulu, Suomen kuntaliitto. Helsinki, 48–62.
- Harinen, Päivi 2008: Hyvä, paha yksinäisyys. Itsellisyys, yksinäisyys ja ystävyys myöhäisnuoruudessa. Teoksessa Autio, Minna & Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.): Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot – vuosikirja 2008. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisoasiain neuvottelukunta ja Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus – ja kehittämiskeskus. Helsinki.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/polarisoituvanuoruus.pdf>
91–113.
- Heikkinen, Alpo 2005: Telakalta metsään- Lastensuojelun ryhmätoiminta. Teoksessa Satka, Mirja & Karvinen- Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna. Sosiaalityön käytäntötutkimus. Palmenia-kustannus. Helsinki, 322–340.
- Heikkilä, Jorma & Heikkilä, Kristiina 2001: Innovatiivisuutta etsimässä. Irtiotto keskinkertaisuudesta. Gummerus. Jyväskylä.

- Heikkilä, Jorma & Heikkilä, Kristiina 2005: Voimaantuminen työyhteisön haasteena. WSOY. Porvoo
- Helne, Tuula 2002: Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Kopijyvä Oy. Jyväskylä, 20–38.
- Hiltunen, Mirja 2009: Yhteisöllinen taidekasvatus. Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisessa ympäristössä. Acta Universitatis Lapponiensis 160. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helene 2008: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Oy Yliopistokustannus. Helsinki.
- Hokkanen, Liisa 2009: Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus. Juva, 315–337.
- Huovinen, Terhi & Rovio, Esa 2007: Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Heikkinen L.T, Hannu & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.): Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Kansavalistusseura. Helsinki.
- Hyyppä, Markku T 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Otava. Keuruu, 24–27.
- Häkämies, Annukka 2005: ”Maan vaalijoiden tarinoita”- yhteisöteatteria maanviljelijöiden tarpeisiin. Teoksessa Korhonen, Pekka & Airaksinen, Raija (toim.): Hyvä hankaus-teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina.
- Innostuskirja.Nyt.2003: Sosiokulttuurisen toiminnan polunpäitä. Opintokeskus Kansalaisfoorumi. Painotalo Suomenmaa.
- Janhunen, Tarja 1997: TAIDE JA LASTENSUOJELU. Sosiaali- nuoriso- ja kriminaalityötä. Legioonateatterin keinoin. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Jantunen, Ella 2008: Osalliseksi tuleminen – masentuneiden vertaistukea jäsentävä substansiivinen teoria. Diakonia Ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 18. Tampere
- Jauhiainen, Riitta & Eskola, Marjatta 1993: Ryhmäilmiö. Werner Söderström Oy. Helsinki.
- Jubén-Tupakka, Soile 2007: Askelia Fenomenologiseen analyysiin. Teoksessa Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Värri, Veli-Matti (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampereen yliopistopainos Oy. Tampere, 62–90.
- Juvonen, Tarja 2005. Osallisuuden kytkennät etsivään työhön- katunuoret. Teoksessa Kopomaa, Timo & Meltti, Tero (toim.) Kaupunkisomiaalityötä paikantamassa. Yliopistopaino. Helsinki.
- Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina 2004: Kuntoutuksen perusteet. Werner Söderström Oy. Helsinki.
- Kanaoja, Aulikki 2000: Sosiaalityön asiantuntijuus ja rakennemuutos. Asiantuntijuuden politiikkaa. Sosiaalityön tutkimuslehti 1/100. Sosiaalityöntekijä-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura, 13–17.
- Karjalainen, Pekka 2012: Teoksessa Pohjola, Anneli & Kempainen, Tarja & Väyrynen, Sanna : Sosiaalityön vaikuttavuus. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi, 162–193.
- Karsikas, Vuokko 2005: Selvinpäin olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005.
- Kohtia aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunnan 2006-toimikunnan raportti. Oikeusministeriö. 2004:14. Helsinki.
- Komonen, Katja 2001: Koulu yhteiskunnan marginaalissa. Itä-Suomen yliopiston kirjasto. Joensuu.

- Korkiamäki, Riikka 2009: "KALJAPORUKOITA" VAI "IHAN TAVALLISII KOVIKSII" osallisuus vertaisryhmässä nuorten määrittelyn kohteena. Teoksessa Raitakari, Suví & Virokannas, Elina (toim.). Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Nuorisotutkimusseura ry. Helsinki.
- Korhonen, Marko & Niemelä, Pauli 1998: Väestön hyvinvointi, osallisuus ja syrjäytyminen sekä elämänhallinta Suomussalmella. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 65. Kuopio.
- Koskinen, Simo 2003: Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset. Teoksessa: Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.): Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus, Jyväskylä, 206–236.
- Kurki, Leena 2000: Sosiokulttuurinen innostaminen. Vastapaino. Tampere
- Kurki, Leena 2011: Sosiokulttuurinen innostaminen yhteistyössä. Teoksessa Ruuskanen, Petri & Savolainen, Katri & Suonio, Mari (toim.): Toivo sosiaalisessa: Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. UNIPress. Kuopio, 39-64.
- Kuronen, Marjo 2004: Valtaistamista vai voimavaraistumista – Feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist ja Päivi Petrelius (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. PS-Kustannus. Jyväskylä, 277–296.
- Kylmäkoski, Merja & Pylkkänen, Sanna & Viitanen, Reijo (toim.) 2010: Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Gummerus. Vaajakoski, 5–9.
- Känkänen, Päivi & Tiainen, Ulla 2007: Omaa tilaa etsimässä. Teoksessa Marjatta Bardy & Riikka Haapalainen & Merja Isotalo & Pekka Korhonen (toim.) Taide keskellä elämää. Keuruu: LIKE/Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja, 81–87.
- Känkänen, Päivi 2013: Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. THL. Tutkimus 109. Helsinki.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245911-4>
- Laine, Timo 2010: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-Kustannus. Jyväskylä, 28–45.
- Lehtomaa, Merja 2005: Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.): Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Dialogi Oy. Helsinki, 163–194.
- Levamo, Pauliina 2007: Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa Heikkinen, Alpo & Levamo, Pauliina & Parviainen, Maarit & Savolainen, Aili: Näe minut – kuule minut. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris instituutin julkaisuja nro 11. SOCCA ja Heikki Waris –instituutti. Helsinki, 69–157.
- Liikanen, Hanna-Liisa 2003: Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital- hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisen hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Suomen mielenterveysseura. Helsinki.
- Lämsä, Anna-Liisa 1999: Nuorten elämämpiirit syrjäytymisen ja selviytymisen näyttämönä. Teoksessa Kuorelahti, Matti - Viitanen, Reijo(toim.): Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymis-keinot. Mannerheimin lastensuojeluliitto & Nuorisoasianneuvottelu-kunta. NUORAn julkaisuja, 49–59.

- Masterson, Steve & Owen, Sara 2006: Mental health service user's social and individual empowerment: Using theories of power to elucidate far-reaching strategies. *Journal of Mental Health*, February; 15(1), 19–34.
- Matthies, Aila-Leena 2002: Paikallisstrategiat syrjäytymistä vastaan – Eurooppalainen vertailututkimuksen johtopäätöksiä. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.): *Marginaalit ja sosiaalityö*. Kopiojyvä Oy. Jyväskylä, 233–252.
- Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. *International Methelp Ky*. Helsinki, 23–125.
- Miettinen, Timo & Pulkkinen, Simo & Taipale, Joonas 2010: Johdanto. Teoksessa Miettinen, Timo & Pulkkinen, Simo & Taipale, Joonas (toim.) *Fenomenologian ydinkysymyksiä*. Gaudeamus. Helsinki, 10–22.
- Niemistö, Raimo 1998: Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere.
- Niemistö, Raimo 2002: Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. *Palmenia-kustannus*. Helsinki.
- Niskanen, Sirkka 2005: Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.): *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Dialogi Oy. Helsinki, 89–114.
- Nyyssölä, Kari & Pajala, Sasu 1999: Nuorten työura. Koulutuksesta työelämän siirtyminen ja huono-osaisuus. *Gadeamus*, Tampere.
- Palojärvi, Helena 2009: VERTAISTUKI VOIMAANTUMISEN VÄLINEENÄ SOSIAALITYÖSSÄ. Miten NOVAT-ryhmä auttaa ja tukee, kun naisella on paha olo? Helsingin Yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsinki.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka 2001: Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Nuorisotutkimusverkosto. *Julkaisuja 18*. Helsinki.
- Payne, Malcom 2005: *Modern Social Work Theory*. Third edition. Palgrave Macmillan. London.
- Perukangas, Michael 2010: ”NO, SE ON JOTENKIN NIIN KAUKANEN ASIA TAI SILLEE” Työpajatoiminta, nuoret ja osallisuus. *Onnistuvat Opit II*. Valtakunnallinen Työpajayhdistys.
- Pesonen, Anita 2007: Yhdessä- osallisena. Teoksessa Bardy, Marjatta & Haapalainen, Riikka & Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.) *Taide keskellä elämää*. Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Helsinki, 44–47.
- Perttula, Juha 2003: Ihmistieteiden tiedonmuodostus ja tutkimusetiikka. Teoksessa Palmroth, Aino & Nurmi, Ismo (toim.) *Alttiiksi asettumisen etiikka*. Laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta. *Julkaisusarja n:o 8*. Jyväskylä, 83–106.
- Pohjola, Anneli 2010 Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen Merja & Pohjola, Anneli (toim.): *Asiakkuus sosiaalityössä*. Yliopistonkustannus. Helsinki. 19–74.
- Pulkkinen, Simo 2010: Husserlin fenomenologinen menetelmä. Teoksessa Miettinen, Timo & Pulkkinen, Simo & Taipale, Joonas (toim.) *Fenomenologian ydinkysymyksiä*. Gaudeamus. Helsinki, 25–44.
- Puurunen, Piia & Roivainen, Irene 2011: JANE ADDAMS, SETLEMENTTITYÖN JA KANSLAISKESEISEN SOSIAALITYÖN URANUURTAJA. : Teoksessa Ruuskanen, Petri & Savolainen, Katri & Suonio, Mari (toim.): *Toivo sosiaalisessa: Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä*. UNIPress Kuopio, 15–38.

- Ranta-Tyrkkö, Satu 2010: At the intersection of Theatre and Social Work in Orissa, India. *Natya Chetana and its Theatre*. Acta Universitatis Tamperensis 1503. Tampere University Press. Tampere.
- Rastas, Anna 2010: Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim) 2010: Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere. Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti. Haastattelun analyysin vaiheet, 64–89.
- Raunio, Kyösti 2006: Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki.
- Raunio, Kyösti 2009: Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsingin University Press. Helsinki.
- Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindholm-Yläne, Sari & Paavilainen, Eija 2011: Tutkimuksen voimasanat. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Roivainen, Irene 2008: Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä Teoksessa Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. WS Bookwell Oy. Juva, 34–42.
- Savolainen, Miina 2002: Maailman ihanin tyttö. Teoksessa Sava, Inkeri & Bardy, Marja Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja, F 21. Helsinki, 35–40.
- Seppänen, Marjatta (2001) Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Palmenia-kustannus, Helsinki.
- Siitonen, Juha 1999: Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Oulun opettajakoulutuslaitos. Väitöskirja. Julkaisusarja E 37. Oulu
- Siiuonen, Katariina & Kotilainen, Sirkku & Suoninen, Annika 2011: Iloa ja voimaa elämään. Nuorten taiteen tekemisen merkitykset Myrsky-hankkeessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 44. ISBN 978-952-5464-92-4. Helsinki 2011.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/myrsky2011.pdf>, luettu 5.5.2013
- Suikkanen, Asko 1990: Työn riskit ja yhteiskunnallisten ratkaisujen sosiaalipoliittiset ulottuvuudet. Lapin Korkeakoulun yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Lapin Yliopisto, Rovaniemi.
- Suutari, Minna 2002: Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki.
- Taskinen, Sirpa 2001: Mitä tarkoitetaan lasten- ja nuorten syrjäytymisellä. Teoksessa Taskinen, Sirpa (toim.) ”HUONO ENNUSTE” Mitä on lasten ja nuoren syrjäytyminen? Sosiaali- ja terveysalan tutkimus – ja kehittämiskeskus. Helsinki, 4–15.
- Toikko, Timo 2002: Marginaalit ja sosiokulttuurisen työn mahdollisuudet. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Kopiojyvä Oy. Jyväskylä, 272–288.
- Toivanen, Tapio 2007: Huippukokemus. Teoksessa Bardy, Marjatta & Haapalainen, Riikka & Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.) Taide keskellä elämää. Nykytaiteen museo Kiasman julkaisu 106/2007. Helsinki, 121–126.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Turunen, Kari 1996: Elämänkaari ja kriisit. Atena. Jyväskylä.
- Vehviläinen, Jaana 2005: Teoksessa Korhonen, Pekka & Airaksinen, Raija (toim.): Hyvä hankaus-teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina, 74-81.
- Virtanen, Juha 2006: Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp Ky. Helsinki, 151–212.

Liite 1

Yksilöhaastattelu

1. Kerrotko tulosi ryhmään ja kuinka kauan olet ollut ryhmässä?
2. Kerrotko miltä sinusta tuntuu toimia ryhmässä?
3. Millä tavalla ryhmässä mukana olo on vaikuttanut elämääsi?
4. Millä tavalla teatterin tekeminen on vaikuttanut elämääsi?
5. Oletko löytänyt itsestäsi ”uusi puolia/vahvuuksia” toiminnan aikana?
6. Oletko kokenut jotain negatiivista?
7. Oletko ryhmään osallistumisen aikana lähtenyt mukaan muihin ”juttuihin”?
8. Miltä esiintyminen tuntuu?
9. Millaisia tulevaisuudensuunnitelmia sinulla on?
10. Oletko ajatellut jatkaa teatteria harrastuksena/ kouluttautua alalle?
11. Onko vielä asioita joista haluaisit kertoa?

Liite 2.

Ryhmähaastattelu

1. Kerrotteko millaisia esityksiä teillä on ollut?
2. Millaista palautetta esitykset ovat saaneet?
2. Miten luonnehtisitte ryhmääänne?
3. Miten riidat/konfliktit on ratkaistu?
4. Sallitaanko moka/epävarmuus?
5. Pidättekö yhteyttä vapaa-aikana?
6. Onko ryhmässänne ”hyvä yhteishenki”?
7. Mikä ryhmässä on parhainta/pahinta?
8. Mitä haluaisitte vielä sanoa?